

„mindig jövővé válhat a múlt”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XVIII. ÉVFOLYAM 2007. 23. (493.) SZÁM — DECEMBER 10.

ára 1,5 lej

A Magyar Tudományos Akadémia címere

EGYED ÁKOS

Batthyány Lajos és Wesselényi Miklós

Batthyány Lajos mártír miniszterelnökről az utókor rendszerint az aradi vértanúk napján emlékezik meg anélkül, hogy különösképpen méltatná szerepét az 1848-as forradalomban. Mivel alakja eddig a nagy kortársakhoz viszonyítva kevés figyelemben részesült, ebben az évben, születésének 200. évfordulóján (sz. 1807. február 14.) megemlékezések, tudományos konferenciák foglalkoztak életével és jelentőségével a reformkorban és 1848-ban. A megemlékezések sorából sajátos tárgycsoportosításával kiemelkedett a Szegedi Tudományegyetem október 9–10-én rendezett tudományos ülészaka. Ugyanis a szervezők arra kérték az előadókat, hogy hasonlítsák össze Batthyány Lajost Deák Ferencsel, Eötvös Józseffel, Görgey Artúrral, Hám Jánossal, Ivánka Imrével, Károlyi Istvánval, Klauzál Gáborral, Kossuthtal, Mészáros Lázárral, Szemere Bertalannal Széchenyivel és Teleki Lászlóval, valamint elevenítsék fel feleségének, Zichy Antónia grófnőnek alakját. E sorok írója arra kapott felkérést, hogy előadásában Batthyány Lajos és Wesselényi Miklós kapcsolatait tárja fel. Az alábbiakban az elhangzott előadás írásos változatát közöljük.

Természetesen az előadónak meg kellett találniuk az összevetés lehetőségének legfontosabb paramétereit, ami nem bizonyult különösebben nehéz feladatnak, amikor Batthyányt kormányának tagjairól volt szó, hiszen együttműködésük sikerességét, illetve problémáit kellett kiemelniük a rendelkezésre álló források alapján, nem feledkezve meg a kortársi visszaemlékezésekről sem. De más esetekben sem volt erőszakolt az összevetés, ti. ha nem minisztertársakról volt szó, mert akkor is olyan személyiségekről hangzottak el előadások, akiknek jelentős befolyásuk volt Batthyány életére és politikájára.

>>>>> folytatás a 14. oldalon

- Lászlóffy Aladár: Egy feltaláló születésnapja
- A 80 éves Fodor Sándorral beszélget
Demeter Zsuzsa
- Bogdán László: Levelek Lídiának...
- Kántor Lajos: S a Farkas utcán farkasok...
- A NAGY KILOMETRIK

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012.
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

23

LÁSZLÓFFY ALADÁR Egy feltaláló születésnapja

Itt van mindjárt Fodor Sándor, sóhajtanék fel azzal a futószönyeggel szemben, mely mint valami régi óramű fogaskerék-csatornáin továbbít bennünket egy szép és délceg, de nem megnyugtató torony magasába, igen, itt van a megjegyezni való tanulság (a betelődő idő érdeme kapcsán) a Fodor Sándor esetében is. Nagyon tanulságos, ám figyelemre méltó és megjegyzendő volt eddig is, véges végig a szépen beteljesedő pályán.

Bizony, Fodor Sándor az én szakmai emlékeim között is elég régen ott szerepel, a lelegején, az áhított és elnyert barátságok listáján. Ott volt ő az ötvenes években a kolozsvári írók hideg melegházaiban, abban a több mint önképzőkörben, ahová Veress Zoltán, Palocsay Zsigmond és még annyian eljártunk bizalommal, közkeletű szóval „szárnypróbálgatni”. És ott volt Ő évtizedeken át, elmozdíthatatlanul legalább annyi személyes energiát fektetve be mások pályájának elindításába, mint a sajátjába.

Ott volt, ha sorsa árnyékba vezette, a személyes fagyhalál idején is, mint a kiteljesedő könyvtárnyi saját kötet kitermelése idején, a Fehér fenyő, a Gyöngyvirágos pusztája megjelenése óta saját orgonafügáinak írói magasságában. Mégis, a kiemelkedő teljesítmények babérkoszorúja emeli igazán magasra a most nyolcvanadik évét betöltő író: Fodor Úr egyike közülünk ama ritka oltványoknak, akikre a világirodalom is áldást lehelt. Önálló hőst, hősfigurat, eleven fából faragott fiút szült, mint valami Pinocchiót, miképpen Jonathan Swift Gullivert, mások Robinsont, Svejket, Don Quijotét, Naszreddin Hodzsát. Fodor Úr ezzel a koszorúval is teljes ezen az ünnepen, és a következőkön, melyek követni fogják ezt a bárányfelhőnyi magasságot.

A Gyöngyvirágos pusztája legvégéről idézem ide Csipike keresztlevelébe jótékony és eredményes programját. Fodor Úr, ahogy megfogadta, s itt vonul hóna alatt kedélye, humora, bölcsességtollaival, puskáival, egész vadász- és halászfelszereléseivel, megy, megy leszámolni a medvével!... Ehhez kívánunk erőt, egészséget, kitartást a régi barátoknak, szövetségeseknek és feltalálónak.

„Csipike velem együtt öregedett meg”

Beszélgetés a nyolcvanéves Fodor Sándorral

Őn a nagy múltú Csíksomlyóról származik, könyvet is írt A csíksomlyói ferences könyvtár kincseiről címmel. A ferencesek, illetve a csíksomlyói gimnázium szellemi öröksége mit jelentett az Ön életében?

Csíksomlyó számomra sokat jelentett, hiszen római katolikus vagyok. Vallásos közegben nőttem fel: a Mária-oltár szimbolikus hely volt számomra, gyakran jártam a ferences barátokhoz is, kiskorom óta Leander atyánál gyóntam; ma is emlékszem cellájának almaillatára. Egyébként 1939-ben találkoztam először Márton Áron püspökkel a gimnázium folyosóján. Szerette volna, ha ministrálnék neki. De engem Leander atya nem tanított meg ministrálni. Az egyik tanárom, aki hallotta beszélgetésünket, megszüdött: katolikus diákként hogyhogy nem tudok ministrálni? A püspök megsimogatta arcom, és utamra engedett. Beszélgetését tanárral nem hallottam, de láttam, hogy a püspök felemelt ujjal magyaráz neki. A jó Buszek tanár úr többet soha egyetlen szóval sem szólt rám. Egyetemista koromban tagja voltam a katolikus diákok szervezetének, a Majláthkörnek. Egy éjjeli misén, Somlyón, éreztem, hogy a vallás már nem nyújtja azt, amit addig, hogy nélküle is megvagyok. Kezdtém kételkedni. Persze, ehhez hozzájárult háborús csalódásom is. Eltávolodtam az egyháztól. A kislányom halála térített vissza véglegesen, azóta hitbéli kérdésekben nincs gondom.

A csíksomlyói gimnázium pedig számomra elsősorban nem az oktatást, hanem a nevelést jelentette. Tanáraink gerinces, tisztességes emberek voltak. Nem annyira tudósokat neveltek, mint tisztességes embereket. Emberileg jelentett sokat ez a szellemiség: kicsit olyan volt, mint amit a haldokló Toldi mond Lajos királynak: nehezebb eltörni a faragatlan fát. Különösen ebben a vonatkozásban hálás vagyok az iskolának.

Az egyetem másfajta kulturális miliőt jelentett – gondolok arra, hogy Ön román szakot végzett...

A gimnázium elvégzése után úgy véltem, hogy az egyetemi tanulmányaim után visszatérek Csíkszeredába, tanárnak. 1946-ban, mikor elvégeztem a gimnáziumot, tanácsot kértem az akkori igazgatótól, Papp Jánostól: milyen szakot válasszak. Az mondta: fiam, az egész Székelyföldön nincs román szakos tanár. Római-német szakos diák lettem tehát – részben a Ferdinánd, részben a Bolyai egyetemen. Ahhoz képest, hogy székelyföldi voltam, jól tudtam románul, jó nyelvérzékkel is rendelkeztem, mert az édesanyám német volt. Római elemi iskolába jártam Csíksomlyón, mert édesapám hat-

éves koromban íratott be, és ezt csak úgy engedték, ha állami, román iskolába megyek. Az első évben, emlékszem, régi román irodalomból írásbeli vizsgán kellett részt vennem. A vizsga, bár tudtam az anyagot, rossz helyesírásom miatt mégsem sikerült. A vakációban aztán lemásoltam Eminescu *Geniu pusti* című regényét és Sadoveanu kisregényét, a *Baltagult*. Azóta nem volt problémám a román helyesírással. Nem tanultam semmi nyelvtant, hanem lemásoltam ezt a két könyvet. Ezt ajánlom mindenkinek: ha az ember meg akarja tanulni egy idegen nyelv helyesírását, másoljon le egy könyvet bátran, s nem lesz többet gondja vele. Így lettem román szakos tanár. Ötvenben államvizsgáztam, ez volt első év, amikor hivatalosan kihelyezték a végzősöket. Megkérdezték ugyan, hogy hova szeretnék menni, de máig sem tudom, miért, nem választhattam Csíkszeredát. Kineveztek Nagyszentmiklósrá, egy elemi iskolába, ahol románt és számtant tanítottam. Egy évharmad után behívtak katonának, az állásomat elfoglalták, így rövid idő alatt befejeződött tanári pályafutásom.

Nem dicsekvésképp mondom, de nem voltam párttag. Nem mindig csak az én döntésem volt: először nem lehettem, mert édesapámat letartóztatták '52-ben, aztán jött '56 – ami után már saját elhatározásból nem lettem. Utána azonban nagyon sokat segítettek nekem a párttag barátaim, Domokos Gézától Farkas Jánosig, a főszerkesztőig. Ezt én nem felejtettem el, s tudom, hogy mit köszönhetnek nekik. Nem voltam antikommunista, nem voltam harcos sem, csak utáltam a politikálást. Én tanítani szerettem volna Csíkszeredában.

Választott egyetemi szakjának köszönheti, hogy később kortárs román irodalmat fordított magyarra?

Katonaság utána Kolozsvárra kerültem, ahol Dávid Gyula, aki akkor még egyetemista volt, meghívott az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadóhoz. Szükségük volt egy fordítóra. Azonnal fölvettem, miután megkértek, hogy fordítsak le a publicista, író Cezar Bolliactól egy szöveget. Tetszett nekik, s úgy ajánlott be Bukarestnek Földes László, a kiadó főszerkesztője, mint kitűnő műfordítót, holott addig csak azt a néhány oldalnyi publicisztikát fordítottam. A kiadónál románból fordított szövegekkel dolgoztam, de eredeti műveket is lektorizáltam. Közben 1953 decemberében megjelent a *Fehér fenyő* című novellám, amire felfigyeltek. 1954-ben bevettek az Írószövetségbe. Abból a nemzedékből nekem jelent meg először könyvem – Sütőt kivéve. Fordításaimról kevesebbet beszéltek, de nekem menedék

Fodor Sándor, NagyImre rajza 1967-ből

volt, hogy fordíthattam. Majdnem a rendszerváltásig fordítottam román nyelvű szövegeket – több mint tízezer oldalt, prózát és színműveket is. Ebből két nagy előnyöm volt. Az egyik az, hogy néhány nagyon jó barátot tettem szert. Ilyen volt D. R. Popescu vagy Alecu Ivan Ghilia, aki a hetvenes évek legjobb regényét írta, *Requiem az élőkért* címmel. D. R. Popescu felesége jól tudott magyarul, az édesanyja magyar volt. Ők fordították le együtt a *Csipikét*. Én is több jó könyvet tolmácsoltam, például a hetvenes évek másik kiemelkedően jó könyvét, *A királyi vadászatot*. Átülttettem magyarra Caragiale-tól a *Năpasta*-t is. Másik nagyon jó barátom szintén egy román író volt: Gelu Păteanu – Gyaluka, ahogy mi hívtuk. Rendkívül választékosan beszélt magyarul, túlságosan tökéletesen, ahogy egy magyar nem beszél. Az író-olvasó találkozóakra rendszeresen elkísért, beszélt rólunk magyarul a közönségnek. A diktatúra utolsó évtizedeiben kellett egy román tagja is legyen a felolvasóesteknek: mondta, hogy csak azért jön, hogy mi találkozassunk. Ő volt „a” román író a társaságban. Sokat fordított erdélyi magyar íróktól, prózát és verseket is. De ő fordította le Karinthytől az *Utazás a koponyám körül*, Németh Lászlótól az *Izonyt* is. A rendszerváltás után Magyarországra költözött, ő volt az, aki Budapesten bocsánatot kért 1990 márciusának marosvásárhelyi eseményeiért.

A fordítások során rengeteget tanultam, a rossz művekből is. Emlékszem, lefordítottam Eugen Barbunak egy két-kötetes művét, *Az északi műút* címűt. Augusztus 23-ikával kapcsolatos rémtörténet volt, nagyon rossz könyv, de lefordítottam, mert megfizették. Aljas dolgokat azonban nem vállaltam. Izlésemet tulajdonképpen csak a hetvenes években fordított művek tükrözik, akkor már én válogattam ki, hogy mit fordítok; addig azt ültettem át, amivel megbíztak. Ilyés Gyula is biztatott: minden, ami jó, le kell fordítani – mondta –, elsősorban a szom-

széd népek irodalmát. Én ezt azzal toldanám meg: ne foglalkozzunk azzal, hogy minket fordítanak-e vagy nem, mi ültessük át azt, ami jó.

Ma már nem nagyon fordítanak, mert nincs pénzügyi háttér, támogatás. A hetvenes években az állam állta a költségeket. Örülök, hogy a fiatalok elkezdték újra a fordítást, mert egy időben teljesen megszűnt, mintha megcsömörlöttünk volna egymástól. Attól kezdve, hogy nem volt kötelező, nem fordítottak. Én úgy vélem – s ez nagyon népszerűtlen elmélet –, hogy nekünk csak a románokkal együtt van jövőnk itt Erdélyben, ellenükre nincsen. És nem tudom, nekik milyen jövőjük lesz, ha egyfolytában csak velünk foglalkoznak. De ez legyen az ő gondjuk. Mindössze azt szeretném, hogy valamennyire megismerjük, respektáljuk egymást, s érdeklődünk egymás iránt: ezt próbáltam közvetíteni a fordításaimmal. Jobban érdekel, ha egy jó román íróról hallok, mint ha egy nagyon jó spanyolról, franciáról, angolról hallanék – hiszen ez majdnem az enyém, a szomszédban van.

Az Ön neve elválaszthatatlanul összekapcsolódik a gyermekirodalommal. Mit gondol, mi az, ami leginkább megváltozott napjaink gyermekirodalmában, a rendszerváltás előtti állapotokhoz képest?

A romániai magyar gyermekirodalom különösen jó volt a diktatúra éveiben, egyrészt, mert arra nem figyeltek olyan nagyon az „éber” hatósági szervek. Másrészt pedig nem nagyon volt a magyar íróknak közlési lehetőségük. Aránylag kevés irodalmi lap volt, a kiadók kevés könyvet tudtak megjelentetni, s ebben

a helyzetben nagyon jó írók is fordultak a gyermekirodalom felé. S ezért a „gyermekirodalmi” művek legalább ugyanannyira felnőtteknek is íródtak. Ilyen az *Egy bátor egér viszontagságai*, ilyen a *Csipike* is, Kányádinak, Szilágyi Domokosnak nem egy verse, vagy Hervay Gizella írásai. De volt kimondottan gyerekeknek szóló írás is, például a *Kobak*. A *Csipike*be utólag kezdtek belemagyarázni dolgokat – igaz, a *Csipike* és a gonosz ostoba kifejezetten kettős célzatú. Nem is itt jelent meg, hanem Magyarországon. Ezt ugyanis Panek Zoltánnak egy mondatára építettem fel. Akkoriban mondtam Zoltánnak: Te, ez minket el akar innen kergetni. Ez? – mondta Zoltán. – Menjen el ő, én nem megyek sehova.

A tehetséges embereknek ma már inkább van megnyilvánulási lehetősége. S azonkívül az igazság kimondásának ma sokkal egyszerűbb és könnyebb útjai is vannak. Ki lehet mondani az igazat nyíltan, közvetlen módon, publicisz-

tikában. Talán ez is az egyik oka, hogy ma már nincs igazán jó gyermekirodalmat is művelő írógeneráció. A Napsugár megjelenése is sokat segített ilyen szempontból. Előtte is volt ugyan gyermekirodalom, de Asztalos Istvánnal az volt a szerencsénk, hogy ő mindig azt mondta: elég a gügyögésből, megtanítjuk a gyerekeket jó irodalmat olvasni.

Például a Csipikét...

A *Csipike* úgy született, hogy egyrészt Ruzs Livia sokat nyaggatott: illusztrálni szeretne egy gyerekkönyvet, írjak már egyet. Másrészt a boldogul budapesti Szász Imre barátom, aki közel két méter magas volt, és *Csipike*nek becézték, mindig ezt mondta nekem: széles vállaimon beviszem Fodor urat az irodalomtörténetbe. Róla mintáztam *Csipikét*. Ruzs Livia illusztrációi sikerültek voltak, valamit nagyon eltalált. Ezért gondolom úgy, hogy nem tanácsos az új kiadásokban sem megváltoztatni az illusztrációkat. Ha meg is teszük, eltűnik a könyvből a „*Csipike*-jelleg”. Megjelent ugyanis néhány olcsó kiadás is a *Csipike*ből, amelyben más rajz van. A bolgár kiadás sem vette át Ruzs Livia rajzait – az új illusztrációkkal viszont teljesen kilúgozta a könyv humorát. A kiadás amúgy nagyon szép, de semmi nincs benne az „igazi” *Csipike*ből. Érdekes tapasztalat volt az is, hogy Ruzs Livia újraillusztrálta az egyik *Csipike*-kiadást a pécsi Alexandra kiadónak. A könyv megbukott, az olvasók nem szerették: *Csipike* nem rokonszenves már, hiszen kedves kópéból egy vén pukkanccsá vált. Megöregedett benne – velem együtt öregedett meg.

DEMETER ZSUZSA

Fodor Sándor szülőháza Csíksomlyón

SZÁSZ ISTVÁN TAS

A Mezőség képekben

Keresztül-kasul járhatja ma a világot az európai utas. Ebben már valóban uniós, és bárhol tekint körül, akarva-akaratlanul is mindenkor csak azzal a szemmel, amelyik legelőször a hazai tájat rögzítette. De hát épeszű és becsületos ember miért tagadná meg szülőföldjét? Nincs is ennek értelme a mai nagy szabadságban, amely nem is olyan régen még nagyon soknak tűnt volna.

A gyorsuló időt nyögő gyorsuló világaink bizony nem bírják az iramot idő testvérrel. Beleroppannak a versenybe, s erejüket veszítve hol itt, hol amott fekszenek le a nehéz út martjára, hogy megadják magukat a versenyre szakosodó idők príbékjeinek, mint megannyi kimerült Radnóti.

Alig két évtizeddel ezelőtt még azt hittük, ha látni, olvasni, írni lehet, legyőzhetetlenek vagyunk. Ma egy új világ mezejéit taposva már tudjuk, hogy az új körülmények között ennél jóval több kell.

Vajon mi maradt Wass Albert irodalomtörténetbe vonult szülői házából? Az alapok? Vagy a Kemény-birtokot vezető egykori Bem honvéd dédapám halálának helye, novoji kúriánk, nagyapám halálának színhelye, akár Kemény Zsigmond utolsó menedéket jelentő pusztakamarási lakhelye, már sehol nincsenek. Anyagukat idegen templomokba, idegen házak falába hordták.

De a kő marad!

Csakhogyszól-e a kő, ha nem kérdezzük?

Bolondosan csapong a gondolat. Egy kiállítás képeit nézem, s közben a mezőségi Makkai Sándor Holt tengere dereng fel lelki szemem előtt, s annak haldoklásán busongok.

Bármit látok, a mérce Pusztakamarás? Nevetségesen provinciális lenne hát gondolkodásom? S egyáltalán nevezhető-e gondolatoknak az efféle száguldó kényszerképzetek. Ha nem lennének mezőségi kálomista, tán csakrának nevezném ezt a hol sáros, hol poros, áldással-átokkal vert földet.

Mikor nemrégiben Karthágónál, Afrika tengerpartján jártam, punok idomított elefántjainak vonulását képzelhettem a parti homokra terített térképet ábrázoló törölköző helyére. Amott, a másik, a szülőföldet jelentő tájon legfeljebb a sártengerben gólyalábakon araszoló egykor volt jobbágy gyerekeket képzelhettem magam elé, amint fehér templomok tövében meghúzódó kántortanítói házak felé cuppognak óvatosan s nagy igyekezettel. Pedig hát vonultak ott is világhódító hadak, ők is az elefántos ember céljaira áhítóznán, most éppen északról. S később is. Csak nem a mi javunkra, bár olykor-olykor dicsőségünk: kifelé takarodván. De a sok jövés-menés bizony igen véresre sikeredett, s elfogytak a gólyalábások.

Szorongva száll le képzeletem Csigla mezejére.

Először tavait csapoltuk le, aztán a mi vérünk megcsapolása következett, s elfogytunk. Olvasom, hogy másfélszáz éve még négyszáz éves elmaradottságban élt az a nép. Egy elvetett mag alig még csak egyet hozott, s mire ez ötre szaporodott, az történelmi jelentőséggel bírt.

A kihalásunk miatt kialakult munkaerőhiány gerjesztette etnikai váltás továbbrontotta az állapotokat. A kő, de nem ritkán vályogpaloták urai vendégmunkásokra szorultak, s ők a még ennel is szegényebb szülőföldjükről jöttek szíves örömet. Jöttek az addig védelmet nyújtó hegyekből, s jöttek a fanarióták karmaiból. Az erdőrengeteg kiirtását követően addigra véres verítékekkel kialakított teraszos gazdálkodást nem ismerve, hosszába kapálták máléjukat

a domboldalokon. El is indultak a végzetes suvadások. Gyermekkoromból feltör az emlék, az apámtól hallott, s általa annyiszor leírt sok intelem az erózió megfékezésének szükségességéről. Ő is a mezőséget mondhatta szülőföldjének, s ébredező agyamba plántálta a mezőség parasztjának szeretetét.

A szelíden türelmes táj, a mándrucos rengetegből, a csillogó tavak és ezernyi hal világából egy szárazság sújtotta kopár dombsággá romlott. Nekünk így is szép volt, csak nem maradt már tarisznyás, vackort s száraz kenyeret majszoló gyermek, aki magyar nótát dúdolva őrizte volna marhát a kopasz domboldalokon. A templomok körül vasárnap egyre gyéribben s egyre fáradtabban szól a magyar szó. Van, aki a templomkertben még románul beszél, csak a papot hallgatja anyanyelvén. Sokfelé már el is hallgatott végleg a nekünk legszebb nyelv. A Pusztakamarához tartozó Novojban például évtizedekkel ezelőtt halt meg Szabó Mihály, az utolsó magyar, Kamaráson még 164 vallja magát magyarnak.

Hannibál Karthágóját siratják, kutatják, csodálják és sóval felszórt nyomait 21 méter mélyről ásnák ki. Ötödik vagy hatodik nemzetként ott élő tunéziai arab idegenvezetőnk a legnagyobb természete-

tességgel beszélt az elődökről, tárgyilagosan az ő nemzete által a berberék ellen elkövetett felesleges atrocitásokról, s a föníciaiakig magáénak érezte a táj történelmét. Sőt! Magyar vendégeit megintette gyenge nemzettudatuk miatt. Szent Istvánt s Mátyást emlegette, kikre büszkék lehetnének.

Ki fogja majdan a magyar Mezőség emlékeit kutatni? Ki fogja templomaink köveit faggatni?

Bizony, köveinket most kell megszólaltatni. Eljött az utolsó pillanat a Mezőség magyar múltjának megmentésére. Ha akármilyen jövődőt is akarnánk remélni maradékainknak, meg kell szólítanunk a köveket, bárhol is legyenek azok. Még a más nyelven éneklő gyülekezet templomának falában is.

Segítség felülről csak akkor van, ha mi is megtesszük a magunkét. „Hitben erős emberek kellene ehhez”, amint azt Kövesdi Kiss Ferenc, a Mezőség szülőttje mondotta.

A békésen tűrő táj felett vadrecék húznak surrogva, sóhajtva susog a maradék

nád is, s néha megmordul egy-egy domboldal, hogy alábbkötözzön, ha úgy tetszik, úttal együtt. De hiába suvadnak le az utak, be kell járnunk a tájat. Mentsük, ami még menthető. Wass Albert kövein kívül is akadnak még szövetségeseink.

Mert amint Pusztakamarás és Karthágó földje egyidős, úgy mi is mind egyidősek vagyunk, sőt az az időnk is egy, mely fukar természeténél fogva hamar lejár.

Ennek a mentésnek cseppnyi, de gyönyörű része az a fényképkiállítás, melyet most ide elhoztunk. A képeket alkotó fiatalember, Márton Zoltán igazi mezőségi gyökerű magyar. Gyermekként sodorta a történelem idegen tájra, de messziről érezte meg a szülőföld hívását. Ő is Karthagónyi távolságból, az északi Stockholmból költözik haza, éppen most, s ezért nem lehet közöttünk. De Csigla mezeje megszólította, s a nagyatyai gyökerek visszahúzták szolgálatra oda, ahol otthon érzi magát, ahol tenni akar.

Modus vivendi című gyönyörű fotóalbumát már sokfelé ismerik. Ezek a képek most egy még szűkebb erdélyi tájegység a Mezőség, Csigla mezejének szépségeit, hangulatait hozzák el nekünk. A művész nagyatyja, Kiss Jenő erdélyi költőnk e tájat szomorúan szelídeknek nevezte. Mikor Márton Zoltánnak ezeket a mai mezőségi képeit nézik, próbálják elképzelni egykori mivoltában is, a szelíd dombokon tölgyrengeteggel, nesztelen surranó mándrucokkal, a mélyedésekben halban gazdag tavakkal és lápokkal, úgy amikor még a Táltos király lovagolt úttalan útjain, vagy nemzeti fejedelmei építették fel menthetetlennek hitt haldoklásából Tünderországgá.

(A kiállítás megnyitásán elhangzott szöveg rövidített változata.)

BOGDÁN LÁSZLÓ

Levelek Lídiának, nem csak a ködről

IV. A firenzei hajnal

1. A templomkertben

Egy templomkertben, Firenzében,
hittem el, megváltozhat minden.
Hogy jobbra fordulhat a sorsunk,
Hogy ketten együtt, észrevétlen
tűnhetünk el a vörös erdőben,
azt se tudják majd, voltunk, nem voltunk?
Romos sír mellé feküdtünk le,
túl az életen, a halálon,
észrevétlen hullott ránk az este,
magával ragadott az álom.

2. A vörös erdő

Eltévedtem a vörös erdőben.
Ígézték vörös facsontvázak.
A hold színezüst fátyolfénye
vitt tévútra, már nem volt kijárat.
Körém zárult a véres látomás,
a skarlátvörös fák megmozdultak.
Tragikus történetük ragozták,
sejtettem már, hogy nem lehet holnap,
tudtam, hogy vége, minden hiába,
nem lelhetek rá Lídiára,
amikor hangot hallottam. A fák
beszéltek hozzám. Az enyémre
rimelt életük, hisz a fényre
nem juthatunk ki. Elvész a világ.

És akkor észrevettem Lídiát.
Vörös fa alatt állott és rám nézett,
szemében örvénylett a végzet.
Felé indultam, látszatok
ragadták el, távolodott.
Tudtam, többé már el nem érem.
Életem vész el vele. Az éden.

3. Az ébredés

Amikor felriadtunk, még egyre a szomorú
vörös fák vibráltak sajtó szemem előtt,
hallottam és most már örökké hallani fogom panaszáriáikat.
„Fázom – suttogta Lídia –, ideje lenne hazatérni, nem gondolod?”
Botladozva, a sírokat kerülgetve indultunk el,
furcsa volt, hogy a fekete égen nem látszottak a csillagok,
nem volt sehol a hold, s ráadásul,
amikor végre megtaláltuk a kijáratot,
megdöbbenve észlelhettük, hogy a kapu zárva van,
a temetőt meg két méteres kőfalak veszik körül,
reggelig nem juthatunk ki innen.
Zsebóráim is megállott, fogalmunk sem volt hány óra lehet?
Megpróbáltunk bejutni a kápolnába,
de az ajtaja zárva volt,
végül egy romos kriptába húzódtunk be,
egymáshoz simultunk, hogy valamennyire
melegíthessük egymást, valahonnan,
a temető túlsó feléből baljós morgások hallatszottak,
éreztem, Lídia megdermed, remegni kezd megint,
összekoccannak a fogai félelmében.
„De hát csak egy kóbor kutya lehet” – suttogtam –,
„Vagy egy reneszánsz zsoldosvezér szelleme! –
suttogta Lídia és még szorosabban simult hozzám. –
Egyéb nem is hiányzik, csak a hajnali köd!” –

mondotta még, aztán elvesztünk egymásban megint
és újra elszenderedtünk, de most nem a vörös erdőben voltam,
hanem a firenzei romos templomkertben,
és nem volt világos, ébren vagyok-e vagy álmodom,
és láttam amint pufók angyalkák
ereszkednek alá az égből, vörös kópönyegben
mikulások, kosarukban dióval, mogyoróval,
de amikor utánuk nyúltam, léggé foszlottak...
Lidia sikoltása ébresztett.
„Itt a köd – rázott. – Ébredj, Ricardo, ébredj!
Ide is utánunk jött ez az átokverte köd,
s mi lesz ha foglyul ejt, ha ezúttal nem ereszt el?
Mi lesz, ha elrabolnak, s a köd lesz a hazánk.?”

4. A hajnal

De nem raboltak el, szétestek a
lidércek, eltűntek a vámpírok,
sírjukba takarodtak a zombik,
a dicső olasz múlt relikviái
vettek körül, és mi kissé ijedten,
kissé kábultan, mintha félálomban,
kézen fogva ödöngtünk a ködben.
Arra gondoltam, most már minden lehet,
ettől kezdve tényleg történhet bármi,
lesz még időnk a végét kívárni,
ez a köd nem tűnik félelmetesnek,
de lépések kopognak, közeledik valaki,
nők trillázó kacagása hallszik,
hosszú ruhás dámák táncolnak körülöttünk,
loknikba veszünk, legyezők takarnak el,
mögöttük fekete barétos, bórpancélos, marcona férfiak,
arcukon világítanak a sebhelyek,
lila köpenyekben bíborosok, fekete csuhás szerzetesek,
gyerekek, koldusok, kurtizánok.
Fuvolák hangja is hallatszik,
önfeledten forognak a csodálatos hölgyek.
Vajon Lídia látja-e őket?
Szorítja a kezem, érzem remegését,
de a látomás /ha ugyan az? /
valahogy nem akar véget érni,
noha valami történik, felgyorsul minden,
egymás körül őrzöngő ütemben pörögnek a párok,
sztentori üvöltés hangzik fel, összerenzenünk,
sorra foszlanak léggé a testek,
csak a fejek imbolyognak,
hajzuhatagok, barettek, bíboros kalapok, kámzsák.
Egy Madonna arc felénk fordul,
mintha észrevenne, szemében rémület,
lassan elhalkul a rejtélyes fuvolaszó,
kezd felszakadozni a köd is,
és váratlanul egyszerre szólalnak meg
a város templomainak egymással feleselő harangjai.
A varázslatnak vége.
Egy angyalszobor előtt térünk magunkhoz, dideregve.
Szánakozva néz, arcán tört mosoly,
térdre hullva megrendülten imádkozunk,
s Firenze mélabús tornyai fölött
váratlanul jelenik meg a biztatóan sugárzó,
narancsvörös napkorong. Indulhatunk.

SZŐCS ISTVÁN

JEGYZETEK

„...és a bús feledékenység koszorútlan...”

Minden esztendőben, idén is fűrészkészve futkorász a szemem az újsághíreken: most sem adták elő valahol bárhol Varga Gábor aradi-vértanús egyfelvonásosát? Megrendítő, feledhetetlen írás. Mindenesetre többet érne, mint megannyi, rögtönzött vagy kiizzadt díszbeszéd. (Igaz, valahol valaha, talán Váradon? ... játszották egyszer, de egy félretájolódott – „különben jószemű és bátor” – kritikusan szerint félrefogott, sikertelen, gyenge előadásban. Még így is: csak ez az írás érzékelteti, hogy tulajdonképpen mi adja vértanúságuk szentségét; az, hogy egyenként *módjuk lett volna más megoldást is választani*. Mégis ezt választották.

A 13-as szám is lassan üres fetisizációvá kopik – mivel nemcsak tizenhárman voltak... Batthyányról még megemlékeznek, de az október 25-én főbe lőtt Kazinczy Lajosról soha, pedig ő *szívünkhöz közelálló*; Kazinczy Ferenc legkisebb fia, 29 éves, Felső-Tisza vidéki hadosztályparancsnok; két héttel Görgey után, Zsibón teszi le a fegyvert.

(Azokról se szokás megemlékezni, akik Görgeyvel szemben nem feltétel nélkül, de később tették le a fegyvert, pl. Klapka György [október 2., szabad elvonulás, büntetlenség], vagy Kiss Pál [Pétervárad, szept. 2.] De ki emlegeti még egyáltalán Kiss Pál nevét; vagy Pétervárad hajdani – 1526-os védőjét, Alapi Györgyöt?)

Hogy miért éppen október hatodika volt a másik fél részéről a megtorlás főcsapásának a napja? Talán azért, mert egy évvel azelőtt, éppen október 6-án tört ki Bécsben is a forradalom. Lehet azonban itt egy kis számismertítés is: október, ugye, a tizedik hónap, de azt jelenti, hogy „a nyolcadik”! Más forradalmak is törtek már ki ebben a hónapban, lásd 1917 és 18...! 1848. október 5-én pedig Erdélyszerte, a Kővár-vidéktől Kóhalomig, Szeretfalvától Szebenig megszólaltak a harangok, szóltak egész éjjel, egyetlen összefüggő *világvége-hangjáték* volt az egész ország, és másnap, október 6-tól kezdve mindenütt kigyúltak az udvarházak, a templomok, az iskolák...

Schreiner József valaha a *Korunkban* értekezett arról, hogy a ki-

sebségi létforma jellemző vonása a *fesztivizmus*. Az ünneplésdi. Magyar vonatkozásban viszont – hozzátehetjük – a gyászfesztivizmus is... Sohasem győzelmekre emlékezni... csak az örök vereség örök lantosának lenni?

Egyszer Balogh Edgár éppen egy *Mádéfalvi veszedelem* gyászünnepegyre készülődött, nyíltan és kerekén megkérdeztem tőle: Tessék már megmondani nekem, professzor úr! A mádéfalvi veszedelem végül is egy gyászos esemény emléke. A székelység történelmének egyik mélypontja. Vannak azonban történelmükben nagyszerű győzelmek is. Például 1285-ben, a második tatárjárás idején olyan csapást mérnek az erdélyi Mohácsnál (a Székelykő innenső oldalán) a támadókra, hogy az *oguz* énekesek még negyed évezred múltán is gyászos hangon emlékeznek, a török historikusok pedig úgy vélik, 1526-ban azért éppen Mohácsnál veszik fel a harcot a szultán seregével, mert e nevet jó ómennek tartották, holott már a fene sem emlékezett az előzményre minálunk?

Vagy ha ezt jelentéktelen eseménynek tetszik tartani, ott van az 1345-ös moldvai hadjárat: a tatártól nagy veszélyben forog Moldva, ez a véghely, a tatárra veled menjen, tízezernyi lófő székely... És ment is, Szent László póznára tűzött mellképe alatt, és hatalmas, fényes győzelmet „aratott”, annyira, hogy ez lehetővé tette pár évvel később Bogdán moldvai államalapítását; és a kelet-európai folklórra is olyan mély benyomást „gyakorolt”, hogy Szent László és IV. László király (Kun László) és Lackfi székely ispán *alakja* összekeveredett (úriasabban szólva, átfedéseket hozott létre, konta-

minálódott); hol és melyik székelyföldi iskolában, népgyűlésén, vagy koszorúzáson tartott On és kollegái erről előadást, lelkesítve hallgatóságát eleink dicsőségével?... Edgár egy ideig csak ajkait mozgatta, dühösen rám meredve, majd hangokat bocsátott ki, s azokat szavakká és mondatokká formálva ezt felelte: Látszik, hogy nem ismered a kisebbségi létvalóság értelmének lényegtartalmát! Azt, hogy mi egy vereségből inkább meg tudjuk konstruálni az önmegtartás parancsigeit, mint mások a felfújt győzelmekből, s mivel ezt nem érted, kérek, azt ajánlom, ne is foglalkozz, kérek, a kisebbségi politizálás gondolatával!

Ezt megígértem, s meg is tartottam; ezért például Imreh Istvánnal, a székely történelem kiváló szakértőjénél más oldalról közeledtem e kérdéshez: hogyhogy mindig csak a mádéfalvi veszedelemről beszélünk, holott a székelységet sokkal rettenetesebb csapások is érték, pl. a Báthoryak alatt, lásd Véres farsang, vagy a miriszlói és brassói csaták iszonyatos vérfürdői, ehhez képest, Mádéfalvánál? – Nem értesz viszont a jogtörténethez, felelte Imreh. A jog- és társadalomtörténet összefüggéseiben egy esemény messze túlmutathat saját méretein! Ezt te nem látod! – Igen, csak azt látom, hogy a szászok és a románok milyen nagy örömmel fogadták a határőrség felállítását, például azok a román vidékek, ahol a határőrszázalóalkak működtek, kulturális, politikai s más fejlődés tekintetében felülmúlták a többi vidéket; sőt, hogy a székelység 1848–49-ben egy ideig oly nagy erőt tudott kifejteni, szintén a határőrezredek alkotta alapoknak köszönhetette; legalábbis részben... Ám Imreh István erre csak legyintett.

Úgy látszik, mondtam Balogh Edgárnak, a világháborúk is olyanok, mint az olimpiászok: *nem* a győzelem számít, hanem a részvétel! – Nem pontos, kérek, amit mondasz... – szegeztem rám a mutatóujját. Ugyanis nem a világháborúban, hanem a világtörténelemben való részvétel számít...

Azért csak nem ártana egy kis győzelemtudat. Meg kellene keresni azokat a szinteket, akármilyen messzeségben is, amelyekre lehet egy kis önbizalmat építeni... mint például az olyasmi, mint a kolozsvári magyar színház műsorpolitikája: ha „nem megy” a magyar dramaturgia, akár operát is elő lehet adni, a Gianni Schicchi például, és még olaszul is, feliratozva: „Ágyó, Firenze, ti napsugaras esték, csak félkarommal intek búcsút, mert felét már lenyesték!” Micsoda győzelem! A magyar Színház nem csak magyarul játszhat! *Quelle finesse* – a precedensteremtésben!

Korondi Jenő: Fésülködő lány

Kétségbeejtő egybeesések!

Kár, hogy a történelemkönyvek nem mutatják be sokkal hangsúlyosabban az egyidejű eseményeket. Például, azt tanultuk már az elemiben, hogy amikor Szent István koronát kért a pápától, éppen akkor kért a lengyel királyjelölt is. Jó, ez még lehet véletlen, de ha egy kissé ideoda lapozgat az ember különböző történelemkönyvekben, elámulva veszi észre, hogy ugyanolyan jelenségek ugyanabban az időben mennek végbe, Provence-tól Grúziáig, vagyis a Dél-Kaukázustól a Rhône folyóig. Micsoda céltudatos háttérszervezés ment itt végbe és – hogyan? Mert azt még sok mutogatás nélkül is felismeri a megérteni a jámbor olvasó, hogy milyen összjáték van például 1919 végén a szocdemek és más balradikálisok akciói – tüntetések, sztrájkok, miniszter-, főleg hadügyminiszterbuktatások – és az antant, főleg a kisantant csapatmozgásai között... Jó, rendben: a XX. század a titkosszolgálatok és diverziók világa..., de hátráljunk csak vissza a történelemben úgy négyszáz-öt-száz évet!

Az első feltűnő adat, hogy amikor 1514-ben Magyarországon kereszties háború szerveződik Törökország ellen, a törökök hadseregük javát átdobták Ázsiába, az ottani frontokra. Tudták, hogy abból a kereszties hadjáratból nem lesz ügyse semmi. Honnan tudták? (Lásd Fekete Nagy Antalnál.)

Menjünk kissé még régebbre vissza. A török az Al-Dunáig jut, s ott várakat foglal el. Zsigmond, a király, a császár, elébük megy, Nikápolynál vereséget szenved és – északról Prokop morva örgróf tör az országba. Aztán így megy ez évtizedekig, ritmusosan: egy-egy török akció délről, egy-egy „más” északról.

Amikor az oszmán hatalom átmenetileg meggyengül, idehaza Zsigmond ellen összeesküvések, szervezkedések törnek ki, a délszláv terület destabilizálódik, a szerb-bosnyák-macedón hintapolitika kilengései egyre meredekebbek és vadabbak. Zsigmond fáradozik a keresztény egység helyreállításán (Konstanzi zsinat); s alighogy sikerül a pápaság szakadását megszüntetni, itt van a huszitizmus! 1420-ban Zsig-

mond elszenvedi első vereségét a huszitáktól. Ugyanakkor a törökök betörnek Krassó-Szörény és Hunyad vidékére, 1420-ban Zsigmond már kénytelen védelmi vonalat kialakítani a Vág vonala mentén a „cseh-szlovák” betörések ellen, miközben a törökök a Barcaságot pusztítják. 1428-ban északon a husziták beveszik Szakolcát, és Pozsonyig nyomulnak, a törökök délen Galambocnál megverik Zsigmondot. És így megy évről évre: amilyen rendszerezések az északnyugati felvidéken a husziták betörései, ugyanolyan ütemben, mértékben irtják a magyar népességet a Délvidéken a törökök!

Például: 1436-ban ősszel törökök portyáznak Erdélyben, tavasszal kitör a Budai Nagy Antal-féle felkelés. Az egész ragyogó Hunyadi korszak – délen ragyog csak. Északon Jan

Korondi Jenő: Kompozíció

Giskra cseh-„szlovák”, vagy szlovák-cseh zsebrájkjai: fosztogatások, rabló portyák, zsarolások, megegyezések, árulások, váltságdíjak, intrikák, 1415-től kezdve. Egy félévszázad múlva (1464. I. 27.) Mátyás tudósítja II. Pius pápát, hogy a csehek észak-magyarországi pusztításai miatt kénytelen a török elleni hadjáratot egy időre felfüggeszteni. Mégsem hoz ki egy Benes-dekrétumhoz hasonlót, bocsátnakéréshez sem ragaszkodik.

A XVI. század második évtizedétől új lendületet kap a török expanzió: mint a nagy árvizek érkezése előtt, a talajból apró porszökőkutak törnek fel, pisszenések, pattogások; a nyomás a mélyben is növekszik. Mint 75 évvel azelőtt, előbb Dél-Erdélyben törnek ki „szociális alapú” konfliktusok, aztán odakint, Magyarországon terjed a Dózsa-féle felkelés. Pedig akkoriban egy átlagtelkes jobbágy átlag jövedelme *tizennégyszerese* egy 450 évvel későbbi kollektivista paraszt jövedelmének. S jön a reformáció, s nyomában a *Nagy Német Parasztfelkelés**; pedig a birodalom földjén nem magyar főurak grasszálnak. – És máris Mohács előtt vagyunk: a Felvidéken, a bányavárosokban lázadások, zavargások: ott van az ország fegyvertára; és nem is érnek el idejében a felvidéki hadak a mohácsi csataterre. Így folytathatnánk, a harmincéves háborún át az oszmán birodalom hanyatlásáig.

Érdekes, hogy magyar írók közül Kemény Zsigmond ismeri fel először a titkos (titkolt) történelmi mélyáramlatok szerepét, de történelmi látomásairól azóta is egyfolytában duruzsolják, hogy unalmas, hogy osztályparanoiás rémlátomások.

És milyen elgondolkoztató! Amikor az oszmán birodalom a hosszú agónia korszakába ér, az Európát több mint 300 évig rettegésben tartó török katonazene, különböző *Török indulók* formájában, fodros-loknis rokokó leánykák kedvenc klavírleckedarabjaként csilingel kontinens-szerte, de keleten megint félelmetes-fenyegető fenséggel felmennydörög, *mint orosz cári himnusz!* Lásd Csajkovszkii, Oroszország 1812!

És akkor már ezen is érdemes gondolkodni, a kukorica amerikai eredetű növény, mégis, nemcsak Magyarországon hívják törökbúzának is, hanem

olasz és spanyol vidékeken is. A pulyka amerikai szárnyas, az angolszász világ egyik fétise, (különösen sültként) mégis, még Amerikában is, *Turkey*-nek, töröknek hívják!...

A világtörténelem iránytűje alatt van egy odarejtett vasdarab, ami feltűnhetne már a történészeknek is!

*Még hozzá ezt sem egy paraszt vezeti, hanem lovag Geyer Florian.

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt

VARGA BORBÁLA

A csavargó házassága

Goromba ízű flaska ez
de túl az Óperencián repülni nem tanulsz
ne vágyj a messzi földre lány
Lucia Martinez

Igyál neked ha átadom
kevés batyumba kötve ócska ingem és cipőm
ne nézz tovább apád után
terhem vitt hátadon

Gyöngysor elszakad
kőre kő akad
tapad
az út a talp alatt

Szétgurul pereg
vékony ín remeg
szemed
előtt Cadíz lebeg

Hiába sírni messze van
se ló nyereg se pénz reája öbbe nem kerül
Cadízba jutni még a vám
bár lennék egymagam

férjem!

nézze, uram
kezdem ahogy a jók szokták
Page Anna Page
vagy fordítva
mindegy az már
a lényeg hogy ezt a kötelet fogja meg
így kérem szépen
nincs ebben semmi különös
és amíg visszajövök
tartsa meg
puha édes
párnás kezében

nézze uram
nekem nem szokásom
én olyan szerény ember vagyok
stb. stb.
hogy vigadjak máson
inkább magamon vigadok

azt is ajánlom önnek
hogy szomszédja volnék
ha nem vesz észre
nem csodálom

nekem ma nem köszönnek
ez egy kivételes nap
kivételes helyzet
ó, és a személy is kivételes
tartsa csak a kötelet szilárdan
miközben távozom
bámulja hátam
kifeszítheti
a spárgát le is ejtheti
nem árt neki
ugye érdekes?

óriási blódlíkból lett mesém
még mindig a küszöbön állok
tudja is nem is azt hiszem
meddig juthatok el hiszen
ön tartja azt a kötelet
amely számomra képerket
amelyben szertemállok

Jégesőben hazáig

szép monszun általjár
szomszédos cserfes lány
egy torony alatt átáztam
csendben ülj
csitt csiri csatt!

talpamból kis kövek
gurulnak szerteszét
hullnak a kavicsok
jégeső hull-e még?
csitt csiri csatt!

úgy futottam
szedtem a lábam
másnak jut amit én kívántam

csendben ülj
egy torony alatt
áztam

szép monszunt
én találtam
mást füröszött
vizes a lábam

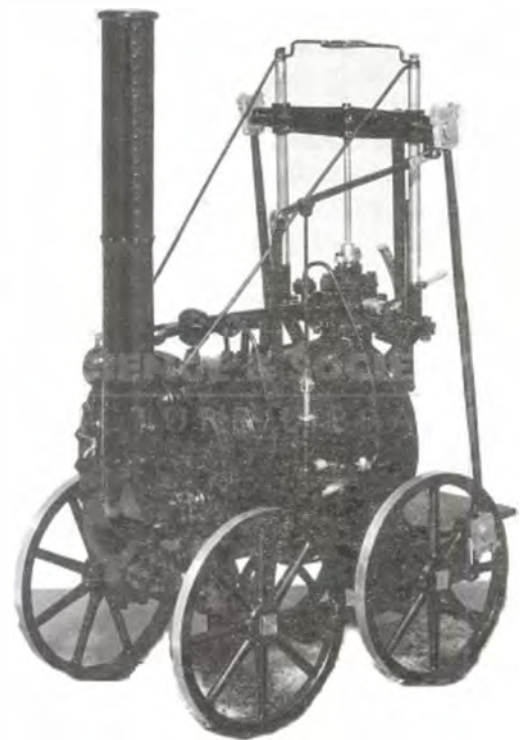
hagyd csak hagyd
csitt csiri csatt

Készületben

két kocsi között a ház sem pihen
a kerekek állnak ülök a kövön
szeretnék málnát elviselt ruhát
szeretném ha jönne eheto öröm

marad nekem a néni konyhaablak
ezt a világot nem vitatja senki
ha néznék, néznek; nézek itt nyugatnak
a krumplihéjakat szemétre vetni

lassan innen is kihajlítható
zöld ruhában folyik a hajsza
nem tudom mit és nem tudom kinek
hogy vessem magam harcba

Ízek

július, óraskönyv

Édes idő hallgatni a gazdák vad rikogását,
alvást tetteve prücsök észt színlelni előttük.
Isteni tejként folynak a percek, élvezem őket,
áfonya is van az asztalomon, kanalazva
üditő,

és míg járom a kertet a harmat,
eső belep újra –
mást nem is álmodtam, megelégszem,
csordul a bőség.

A teremtővel vetekedhetsz, hogyha
sietni nem indulsz.

Míg pazarolsz, a határtalan ízét
érzed a szádban.

SZIRMAI PÉTER

A klán

1.

– Tudod, amikor az osztályba kerültem csendes volt minden.

Gyors mozdulattal rágyújtok, majd az első édes szippantás után, a gyufa lángját magam elé tartva meredek a múltba. Igen, akkor a napok a végtelen időtlenség sivatagában perogtak az üresség kürtőjébe, fut át agyamon. A tűz már a kőrmömet égeti. Megrázom a gyufát és a hamutartóba dobom.

– Mindenki tette a dolgát. Mondhatom, hogy könnyű volt, hiszen ez az idilli állapot nem tett próbára senkit. A lélek erőssége, a szív összetartó ereje betemetve szunnyadt a test puha rétegeiben. Aztán...

2.

– Vigyázzz, jön Temesiii! – hangzott a terembe beszaladó önkéntes ügyeletestől a fontos hír.

A többség rohant a helyére, s igyekezett valami rendet vágni a fiatalkori rendetlenségben. Valakiket azonban abszolút nem érdekelt a fenyegető fekete felleg riasztó közelsége, csak magukkal voltak elfoglalva. A klán. Egy ideje már így neveztük őket. Az újévre buktak át az osztályba, mint az idők során, holmi kezelhetetlen, tüskés, ragacsos masszává szilárdult egyveleg.

– Joci! Tudod, az a szám, amit tegnap mutattam...

– Aha!

– Pffff, csiii, pfff, tssz...

– Aha! Kurva jó!

Az ajtóban megjelent Temesi, a történelemtanár görnyedt alakja, maga előtt terelve az elkésőt.

– Taár ú! Elnézést, taá ú!

– Rendszerben, menj a helyedre!

A fiú odaintett a többieknek, akik mosolyogva fogadták a köszönést, majd a padok mellett elhaladva, mindenkinek az asztalára koppantott, jelezve: itt vagyok, nem nyugodhattok.

3.

– Mindenki érezte, hogy idegen, eddig számunkra ismeretlen anyag került az osztály eddig még szinte érintetlen testébe – mormogom magam elé. Mélyet szippantok a cigarettaimból, majd hosszan lenntartva, pár másodperc után, fölfelé fújom ki a füstöt.

– S ez az idegen anyag rákos daganatként kezdte rombolni az addig egészségesnek hitt szervezetet. Naivak voltunk? Vagy nem voltunk elég ellenállóak a betegséggel szemben? Biztosan mindkettő.

4.

– Mi van parasztyerek? – sziszegte oda nekem élesen megcsillanó szemüvege mögül a legidősebb közülük. A szöveg hatására, a kis tüsihajú szétnyitotta vastag ajkait, s szemünkbe küldte sárga lepedékkel fedett lapátfogainak undorító látványát.

– Mi van? – kérdeztem megütközve.

– Nem olyan, mint egy parasztyerek? – nézett szét hideg kék szemével a társaságon.

A vastag ajkú, meg a zsiros hajú pattanásos a széken hátradőlve annyira nevetett, hogy kis híján elvesztette egyensúlyát, s

majd hanyatt esett. A többiek, a régiiek egy szót sem szóltak, csak kényszeredetten mosolyogtak. De miért ez a meghunyászkodás? Én szinte levegőt sem kaptam meglepődésemben. Ilyet nekem nem mondtak még. Nekem, a polgári gyerekeknek...

– Anyádnak mondj ilyet! – buggyant ki ott mélyen belül a seb gennyes váladéka.

– Mi van paraszt?

Arcunk közlőre összevillant. A fickó társai, védve a vezért, közelebb húzódtak. A régi emberek távolról, látszólagos érdektelenséggel figyelték az éles szóváltást.

– Majd meglátod, hogy mit kapsz te ezért! – fenyegetett meg feltartott ujjal.

5.

– Ma már tudom, hogy a „paraszt” kifejezés alatt ő egészen mást értett, mint amit akkor gondoltam. – mondom csendesen, tekintetem a végtelenbe küldve.

Kihörpintem az utolsó korty sört a korsóból és intek a pincérnek, hogy még egyet.

– Azt a típust, amit ők valami miatt nem kedveltek. Voltak ők, a lebukott selejt, akik a gyenge többségre akarták az akaratukat rákényszeríteni, s voltunk mi, a csendes többség, a jóhiszemű befogadók, akik a hatást elszenvedték. Ez a részünkről tapasztalt tehetetlenség, a szabadságról való önként lemondás, csak növelte a magabiztosságukat.

6.

– Taánó! Ne írjunk már dogát! Ez nem szép öntől.

Azt hittük, hogy rosszul hallunk.

– De, Jocika! Már megbeszéltek...

– De taáó! Nem kéne már keménykedni!

De miért nem küldi el a tanárnő ezt a po-jácát, a fenébe. Hogy engedheti meg...

– Na jó! – hangzott a hihetetlen válasz. Éreztem, hogy lüktet a halántékom.

Mi van? kérdeztem magamtól. Lehetséges ez? A klán tagjai széles mosollyal üdvözölték az eredményt, s élénken integetve gratuláltak a vezérnek, aki kiharcolta a könnyítést.

– Akkor vegyétek elő a füzeteket. A kétismeretlenes függvényeket kezdjük el a mai naptól tárgyalni.

7.

– Ez az eset megdöbentett, s maig sem tudom a magyarázatát. – ingatom meg a fejem, s a cigarettát az üveg hamutálca peremén csúsztatgatom. A pincér kihozza a sört és leteszi elé az asztalra.

– Lehet, hogy ismerték egymást iskolán kívülről? – nézek föl a barna alapon, színes virágokkal díszített abroszról, és a kocsmas falain túl, a városon túl, az országon túl, a végtelen semmibe mélyesztem gyanakvó tekintetem. Leverem a hamut a tálcába. – De akkor is, hogy tehette meg, így szétrombolva az osztály előtt a tanári becsületét?

Szívok egy újabb mély slukkot a cigaretta-ból.

– Aztán arra lettem figyelmes, hogy ez a magatartás, közülünk többeknek tetszik.

– Már úgy érted, hogy...

– Úgy értem, hogy egyes lányok körük gyűltek, mint a királyi udvar köré az udvartartás – nézek a másokra sokatmondó arckifejezéssel. – Biztosan tetszett nekik az erős kéz, a hatalmat gyakorlók köre.

8.

– Kapd el Laci! – kiáltott a terem végéből a szemüveges vezér és egy teniszlabdát hajtott előre a kis tüsihajú felé.

– Mi az? – somolygott a gyerek.

– Dobd vissza! – vigyorogott gonosz mosollyal a magas gyerek hátul. – Játsszunk egy kicsit. Olyan unalmasak ezek a szünetek.

Szállt a labda a termen át, átlósan, ki-méletlenül. Meg-megpattant asztalon, háton, vállon, fejen. A fiúk és lányok pedig átadták a terepet az új hódítóknak, félénk mosollyal adták vissza a játékszert, ha véletlenül az ölükben landolt. Voltak, akik kimentek az osztályból, és voltak, akik bennmaradtak és tűrtek.

Váratlanul csengettek.

– Oké! Most elég lesz!

9.

Behörpintek a sörbe, majd lenyalom a habot a felső ajkamról.

– Senki nem szólt ezeknek a patkányoknak, hogy itt mások a normák. Vagy viselkedjenek rendesen, vagy kopjanak le, s menjenek vissza, ahonnan jöttek.

– Hogyan lehet ez?

– Én is ezt kérdelem – szívok egy újabb slukkot. – Egyedül én szóltam, de kiröhögtek, mivel nem állt mögöttem senki. Szomorú! – fújom ki szavaim ketrecén át a fájdalom füstjét. – Aztán az események karácsonyra különös módon felpörögtek.

10.

– Mész karácsonyozni Laci?

– Persze! A parasztyerekékhez megyek.

Anyám ebben az időben már nem érezte jól magát. A szíve. Apám azért a kedve-mért, bár nem voltam már gyerek, szerzett egy kisebb karácsonyfát. Éreztem, ahogy lassan, egyenletesen, mint a mérge a vérben, szétárad bennem a gyilkos indulat.

– Meg is keresztelkedsz előtte? – vigyorgott a szemüveges és a nyakamban lévő keresztet nézte.

– Azt azért mégsem!

– Láttam egy jó jézusos pólót. Lehet, hogy holnap azt veszem fel.

A lépcsőfordulóban vártam a gyerekre. Mikor szembekerültünk egymással, már lendült is a karom. Ahogy az ütés hatására hátracsuklott a feje, leesett a szemüvege. Mikor már a földön szorítottuk egymást, megláttam körülöttem a klán tagjait. A régiiek közül senki. Aztán a tanárok választottak szét minket.

11.

– Ezért a pofonért megérte, ez biztos – megfogom a korsó fülét és kiiszom a maradék sört. Lenyalom a habot. – Mégis, szomorúság tölt el, ha rá gondolok az egész történetre.

– A széthúzás?

– Az is, meg az érdektelenség – megfogom a cigaretta-t és a számhoz emelem. Látom, már nem sok van hátra. – Hogy nem álltak ki mellettem a többiek. Pedig ezeket ők is idegeneknek tartották. Aztán mégse jöttek... – legyintek. – Hát így nem csoda, hogy képesek voltak uralkodni felettünk – mormogom már szinte csak magamnak. Idegesen megrándul az arcomon egy izom. Elnyomom a cigarettát és intek a pincérnek, hogy fizetek.

DANKULY CSABA

életké(pe)k

egy élet (1)

miután belenéztek
 párszor, megállapították, hogy nem
 lesz már belőle semmi.
 kissé odébbmentek, hogy
 megbeszéljék, mi legyen.
 ebből bizony még balhé lesz. lehet...
 közben jött egy másik, velük
 egyenrangú, ő is belenézett
 és rögtön látta ő is. szová
 is tette: fiúk... de ők csak
 legyintettek. illetve az egyik azt mondta
 (elég idegesen, de foghegyről):
 minek vered bele az orrod
 mindenbe.
 egy életről van szó, nem?
 vagy volt.
 ez már kifingott.
 vagy majdnem.
 pont ezt mondtam én is.
 egy hulla.
 nulla.
 ugyan, ez hogy jön ide?
 álltak, ketten egy ellen.
 a berendezés hirtelen
 dobbanásokat jelzett.
 állnak földbegyökerezett
 lábbal. a szívük ver, mint az állat.

egy élet (2)

amikor felépült, úgy
 tűnt, megáll a lábán. mi több,
 rendíthetetlen. mi több
 kell? alapjában. másfelől
 támadt a baj: leverte
 kékéről a mázt egy
 legyintés. vagy mi. nem
 készakarva, hisz nem neki
 szólt. de ő nem tudta
 másképp venni

valami szöveg

nem tölt el, se be engem már
 semmi. semmi gond. nyitottam
 egy fájlt, ezt, hogy ezt legalább
 leírom. talán kicsit jobban
 leszek tőle. (főleg ha egyszer
 rákattintsz, sőt rákattansz.)

de nem leszek. jól
 tudom, ez nem az első
 eset. 1szer-2szer még
 (ki)bírható, de mikor n-edszer
 ismétlődik, hogy? hogy? hogy?
 meddig folytatható ez?

meddig folytatható ez?
 meddig folytatható ez?
 meddig folytatható ez?
 meddig folytatható ez?
 meddig folytatható ez?
 meddig folytatható ez?

hm. olyan, mintha hisztiznék.
 pedig dehogy. csak elengedtem
 a kezem. pésztelgetek. valami szöveg,
 egy mondat, egy szó, egy jel vagy jelzés, bármi –
 aztán nincs mit várni, nyomni kell, ameddig jólesik:
 copy/paste, paste, paste, paste, paste

vagy még annyit se, csak ütni
 a szpészeket. új lapról indíthatasz,
 és a régi is tiszta marad... nem rossz
 időtöltés. na de: töltök még (körülöttem a sok üres
 üveg), mielőtt letöltök valami
 zenét (pl.), hátha az feldob...

zsebcsel

az egyik előhúzza az egyik
 zsebéből egy
 zsebkendőt.
 szétteregeti, behajtogat
 egy virágot.
 igen, virágot.
 a másik zsebébe
 csúsztatja. aztán, abrakadabra,
 előhúzza egy
 másik zsebéből.
 megrázza, szétnyílik, mire

a másik azt mondja:
 mire jó ez az egész!

tanácsadás hölgyeknek

kitartóan masszírozza, hogy egészen
 formásra izmosodjék.
 végezzen további szőrtelenítést,
 mert pőrén jobban hat.
 őrizze vonalait: 100% csáberő
 és kemény sorozatszám.
 mert mindenkire eljut.
 mindenkit kétvállra fektet.
 nehogy 1 is Ön nélkül boldoguljon.
 avagy elfeledje.
 netán Önre merné vetni a tekintetét,
 mielőtt Ön megadná rá a jelet

átjárás

a kapun tilos az átjárás
 felirat állt. kerültem hát
 egyet, de bármennyit kutattam,
 végig sehol más átjáró. (mióta
 tudom ezt!...) ácsorogtam
 egy darabig a fal alatt (túl magas
 volt ahhoz, hogy átmásszak), az
 átjutás esélyeit latolgatva
 (alagutat ásni? lyukat robbantani
 a falba? felszerelés és -szereltség
 híján? ejtve): hátha jön valaki
 és létrát tart. miután persze jól
 megkentem. (de még így is veszélyes:
 túlfelől a nyakamat törhetem.)

vaksötét szállt rám közben. vissza-
 botorkáltam így a kapuhoz. tárva-nyitva.
 mint mindig is. semmi nem állja
 utad. még sincs más alternatíva:
 el kell indulni, nem nézni
 sem jobbra, sem balra, amíg
 át nem jár az érzés, hogy túl vagy...

...ha utánad szól az ór (ezzel mindenképp számolni kell!), ne fordulj meg, rohanj! mert előbb figyelmeztet, aztán a levegőbe lő – és csak utána céloz rád. akkor is először a lábadra. legalábbis ezt követeli a harci etika...

...és ha már a kapuban megállítanak, mi több lefognak? akkor... akkor jöhet a... mi? plan b?

diagnózis (1)

a vírus gyorsan terjed,
és ha nincs ellenszer,
ami meggátolja,
mindent felzabál,
ami az útjába kerül.
az ellenszer többnyire erős
en késik és sokba kerül,
ezért többnyire csak a módosak
számára garantált
az élet. a többire halál
vár.

diagnózis (2)

a vírus gyorsan terjed
ne, ha nem lenne ellenszer,
ami meggátolja,
hogymindent felzabáljon,
ami az útjába kerül.
ám csak le kell töltsd
a legújabb és legerősebb
vírusvédőt, ami semmibe nem kerül,
és máris tied
a pálya. a krekerekre
halál!

diagnózis (3)

a vírus gyorsan terjed,
és nincs ellenszer,
ami meggátolja,
hogymindenkit felzabáljon,
aki az útjába kerül.
az ellenszer többnyire erő
és izlés kérdése, de alig kerül
valaki, aki elég
elszánt, hogy életre
halálra megküzdjön
érte.

egy élet (3)

azt mondják, agonizál.
pedig én csak
egy hajlott oszlopot meg egy lógó
(valamilyen folyadékkal teli)
zacskót látok.
kileng. nekicsapódik.
valaminek. minek
volna fontos, hogy minek.
szétdurran és kész.
skész.
vége.

TED HUGHES

A Holló teológiája

Hollóban tudatosult, hogy Isten szereti –
Különbö megölte volna.
Ez volt a bizonyíték.
Csak ott hevert, csodálva szívverését.

S észrevette, hogy Isten azt mondja: Holló –
A puszta létezés felfedezése volt ez.

De mi szerette
A köveket s mondta ki nevüket?
Úgy látszott, léteznek ők is.
S mi nevezte nevén azt furcsa csendet,
Mi káromgása után ott maradt?

S mi szerette a kilőtt puszkagolyókat,
amik átfúrták ama mumifikált hollók porhüvelyét?
Mi nevezte nevén az ólom némaságát?

Hollóban tudatosult, hogy két Isten létezik –

Egyikük sokkal hatalmasabb, mint a másik,
Szereti ellenségeit,
S minden fegyver a birtokában van.

Holló első leckéje

Isten megpróbálta beszélni tanítani a Hollót.
„Szeretet”, mondta Isten, „Mondd: Szeretet.”
A Holló kitérte csőrét, a fehér cápa a tengerbe zuhant
S csak egyre sülyedt az örvényekkel, felfedezve saját mélységeit.

„Nem, nem”, szólt Isten, „Mondd, hogy szeretet. Próbáld meg. SZERETET.”
A holló kitérte csőrét, egy kék légy, egy cecelég s egy moszkító
Zümmögött ki belőle,
S leszálltak hús-prédájukra.

„Utolsó próbálkozás”, mondta Isten, „Most pedig mondd: SZERETET!”
A Holló megrázkódott, kitérte csőrét,
S egy testnélküli férfin
Hullott a föld felé, szikrázó szemekkel,
Csacsogó tiltakozás –

S a Holló újra öklendezett, mielőtt Isten megállíthatta volna.
S egy nő hüvelybe hullott a férfi nyakába,
S megduzzadt.
Ketten harcoltak a fűvön.
Isten küzdött, hogy szétválassza őket, átkozódott, zokogott –

A Holló bűnös-ként tovaszállt.

Holló megvilágosodik

Holló látta a nyájakkal teli hegyeket, a
Pirkadat kódében.
S látta a sötétgerincű tengereket, a földet, a maga teljes valójában.
Látta a csillagokat, amint elfüstöltek a sötétségben,
A semmi-erdő gombáit, amint szétszórják spóráikat,
Isten vírusát.

S beleremegett a teremtés borzalmába.

A rémület hallucinációi közepette
Látott egy eső áztatta talpatlan cipőt heverni a síkon
S ott volt egy eldobott konzervdoboz, alját már rozsda ette,
Játszótér a szélnek, tócsák vesztőhelye.

Ott volt a kabát, a sötét szekrényben, a néma szobában,
A néma házban.
Ott volt az arc, cigarettát szívott a homályos ablak
S a parázsszilánkok között.

Az archoz közel, a kéz, mozdulatlanul.
A kézhez közel, a kupa.
Holló kacsintott. Kacsintott. Nem halt el semmi.
Semmi sem menekült el előle. (Semmi sem menekülhetett.)

KÁNTÁS BALÁZS fordításai

VARGA MELINDA

Allegro

Melyben a múzsa áll mindenek fölött, mindezt
a női lénynek járó csodálat nyúlvánnya színesíti.

*A basszusok most túl sötétek
Bögöd hangjában
Bömböl a vágyhalál
Ha trióról álmodsz*

Félvér ének

*Kedvesem, rézbőr fedí tested, így vagy
Nékem ezrekből szelek hozta alt hang
Általam élsz csalfa nemes álmod, álnok
Éjekben olvadsz*

Halkan

*Hangom eltűnt ajkaim közt, sok gyors
Szótagot visznek széjjel az artériák és
Lassan megszűnsz, míg ezer száj beszél még
Tejfölös beszéd*

Hazug szoknyához

*Sárga álnok szó, irigy arca méla
Pöre áljel, csúf alakoskodás ha
Ínyed ízéhez hagyod omlani őt mert
Mérges éneklése*

**A zöldblúzos lány
rejtelseihez**

*Fehér pigmentjeid alá lapul a fény
Kreol bőrvalóddal a nyárban lépdelsz
Mily finom rózsaszín ajkad préme
Ha tapad hús a húsrá s íze
A nyelvnek egybefoly a testen
Bőröm vibrálni kezd
Mikor talpad alatt a parkett reccsen
Betömi a huzatos csendet nevetésed
Az idegekben finom ráncok keringnek
Mikor az éj lecsöppen a szobára
Combod formálód nyakam köré
Pihegésed angyalnedvvel bélelt glazúr
Isszuk a nektárt egymás csipkés kelyheiből
Remeg alhas táján a szerelem
Bájad ritkítja hím kedveseim jelenését.*

A tíz ujjas szerelemről

nőknek, kik várnak még

*Torkomban gombóc, nyál falatok
Haladok előre, valami űz
Macska testem megszélidült
Karmaim levágták
Szöröm sárga- fekete mezét
Fésülik pamacs kefével
Húst sem eszem már
Gyenge tejet vacsorázom
Pamlagon alszom el
De álomban vadászom
Zöld mezők, kékes tintavirágok
Szaladó kis vadak, egerek, vakondtúrások
Verebek, puha csirkecombok*

*S egy ölnyi széna, min hálók
Óröm fészke
Csatornákon kergetőst játszom
Egy tenor kandúr dúr-moll
S egy bariton brummog galádul
Triót játszunk nem kell a lapos duett
Kölykeim vigyázom, mind a tizenhányt
Reggelente, ha törölik csipám
Égő zöldje szememnek
Szikrát hintene
A nagy kéj-úrra
Ki hiszi, ha ölére húz
Mégfolytja korcs húsával
Selymes macskavilágom
S ha lábánál dorombolok éhen
Ha jóllaktam, mit kértem, gyorsan feledem
Kanyargó farkam irányt vált
S már leléptem
Egoista hímkert
Tar szellemű férfi tömörület
Arcom ha látnátok
Mikor tűzujast játszom
Apró húscsapat mit töletek kapok
Kókadt valója lepkelét se már
Múló napszaktól teadélután
A dús édenkert mellett, mi én vagyok
S hova ültettem
Vad szemű iringót
S macska arcú liánt
Mi befedi lényem
Oltja magányom
S a légtérben szellemem
Evez, mint élénk kedvű titán.*

**10 kiló nyál
a szerelem margójára**

*Macska köves utak, tiszta tavasz szag van
Bevonják az estét ezüsttollú holddal
Csillagok vonyítanak, mint kutyák csaholnak
Valahol zene megy, mulatnak a holtak
Testedet bevonják ledér rajban lányok
Érted vagy miattad éppen vodkát hányok*

*Dalom most nem értik, röhögnek az árnyak
Valami kerget most, fekete vagányok
Arcodat keresem ezer szemű maszkban
Szemedben fürdenék, hullámaidban
Lennék só, kitölténélek
Édes selyem ajkadról kérnék nedvességet*

*Csontom alá bújik recés lélegzésem
Bordáimon éppen bögöznek a férgek
Lelkemet eladtam, érzem rothadását
S ebben az üres, szürke nyomorban
Hiányod kitölti nappali valómat
Éjszaka zizzennek rólad az álmok
Kezedet kívánom, csak az egyik ujjad
Ha levágnám, gyolesba kötném
Parfümmel gyaláznám
Könyveim mellé tenném kabalának
S ha érzem kell léha létezésed
Kiráknám alakod ujjad dombjával
Ólomba önteném gyűlölt büszkeséged*

KÁNTOR LAJOS

S a Farkas utcán farkasok...

A Farkas utcában, pontosabban a Petőfi-ben kezdődött ismeretségünk Lászlóffy Aladárral, a most 450 éves múltat ünneplő Református Kollégium 2. számú Magyar Fiúlíceumnak elkeresztelt utódi-skolájában (a Kollégium régi épületét akkor nem mi használhattuk); és lényegében a „farkasok” közt növekedett, erősödött a találkozásunk barátsággá. (Ali Tordáról jött hozzánk, a refesekhez, amikor apját Kolozsvárra helyezték; a párhuzamos osztályba került, az A-ba, míg én végig a B-be jártam, és tulajdonképpen az irodalom iránti érdeklődés hozott össze minket, kevéssel a Petőfi utca elhagyása előtt, hogy aztán a Bolyain, a magyar szakon folyamatosan padtársak legyünk. Erre is utal Forrás-kötetének 1962. április 12-ről keltezett ajánlása: „Lajosnak, a legközelebbi embernek, aki elsőnek ismerte ezeket a verseket és másokat is, öreg barátsággal Lászlóffy A”.)

Életünk, indulásunk, későbbi jelenlétünk párhuzamos történetekként előadható részét nem itt fogom elmondani – remélem, egyszer még sort keríthetek rá –, most csupán három Lászlóffy-verset akarok bevezetni, amelyek csak félig-meddig kerülhettek (volna) be a Lászlóffy-bibliográfiába. Kétségtelenül családi hangulatuk-hangvételük ellenére, azt gondolom, megérdemlik a figyelmet. (Adaléknak is tekinthetők Széles Klára Lászlóffy-monográfiájához.) Előzményként említem a legkorábbi kötetes jelentkezést, az Aladár két tucatnyi gyermekversét tartalmazó antológia, az akkori fiatalokat (Jancsik Pált, Lászlóffy Aladárt, Szilágyi Domokost, Tamás Máriát és Veress Zoltánt) felvonultató *Szívárványt*, a belevéselt dedikációt (1961.XI.11.): „Lajosnak sok szeretettel, de ne csak magának, hanem Julika húgának is olvasson belőle”. Aztán amikor fiaink, László és István megszülettek, a gyermekekhez szóló kötetek címzettjei természetesen ők lettek. Aztán kialakult, folytatódott velük a felnőttkapcsolat. A 34 erdélyi magyar íróportrét – fotót és szöveget – közlő *Túlélő* képekben nyilván megtalálható Lászlóffy Aladár (innen kerültek Kántor László fényképei Széles Klára könyvének elejére), *Cethal az akváriumban* című esszéjét adta László fotós könyvéhez. Az együttműködés pedig a *Házsongárd* kötettel folytatódott; a Helikon Kiadó, személyesen Nagy András felkérése először a képek elkészítésére szült – és keresték a Házsongárdot megszólaltatni tudó kolozsvári szerzőt. Előbb Benkő Samut szólították meg, ám nem jött létre az egyezés; nekem egyből Ali barátunk jutott eszembe, ismerve temetőjáró, a múltba elmélyedni mindig kész költő mellett az esszéíró, és ő szívesen vállalta, kitűnően végezte el a feladatot.

És akkor már közelebb az említett versekhez: István fiunk (László öccse) három gyermeke – unokáink – révén kerül a Lászlóffy-bibliográfia közelébe. Bálint, Bence és Dóra Borbála keresztelőjére Aladár bátyjuk, azaz Ali bácsi verset küld,

sorrendben 1994. szeptember 30-án, 1997. február 5-én és 1998. július 18-án. Az első vers közvetlenül a Farkas utcához, a Farkas utcai ősi református templomhoz kapcsolódik, a harmadiknak (Dóra nevére a keresztelőjén) aláírásában jelenik meg ugyanaz a helyszín (Kolozsvár, Farkas utca) – az *Ének Bencének* nem teheti ezt, minthogy a középső unokát Kalotaszentkirályon kereszteltük; a történelem s az irodalomtörténet (József Attila *Altatójára* utalva) persze itt is jelen van.

Következzék tehát a három vers – Lászlóffy Aladár költészetének, írói-emberi tartásának jellemzőjeként. (A *Kántor Bálintnak* megjelent már a *Kortársban*, a cím jelölése nélkül pedig olvasható volt *A kapu* című kötetben is; az *Ének Bencének* bekerült egy *Korunk*-számba (1997-ben), a Dórának ajánlott tudtommal itt jelenik meg először. De talán így együtt többet is mondanak.)

Kántor Bálintnak

*E templomból mikor kihoznak ölben
s kicsiny kezed nem úgy szorul öködbe,
csak mint madárnak első nap az ágon,
úgy van jogod s birtokod e világon:
már mindened a nemzeté, közé –
s a Farkas utcán farkasok közé
vezet az út – kövesd a szellemet,
mely apát, nagyapát is eltemet,
de feltámaszt ezerszer egy hazát,
ne érezd, tekintsd mércének a mát,
se dicsőség, se szörnyű áldozat
nem végösszeg, csak múló áthozat.
E templomból ahogy kihoznak ölben
s kicsiny kezed még nem szorul öködbe,
akkor jegyezd meg, szokjad és tanuld,
hogy mindig jövővé válhat a múlt,
de ami rád vár, abban mint a fény
világít egy megszenvedett remény.*

Lászlóffy Aladár bátyád

Kolozsvár, 1994. szeptember 30.

Ének Bencének

*Bencének való altatók:
megáll vonat és hintaló,
bár ez itt mégsem parkoló –
itt hagyják cipőjük a jók.
Mert álomországba gyalog
sétálnak be a boldogok:
s kiscicák s kutyák vakon,
te kék pizsamában szaladsz
rózsás meztlábtpalpon,
és csikosban a vadmalac,
a hernyó harminc lábbon jár,
négy lópatán török, tatár
s mindenkire a párna vár.
Ha lehunyod a két szemed,
gyorsabban kiderítheted,
kik fújtak neked altatót:
a szél, a nyúl, a pék, a pók?
Lehet, a tátogó halak
valamit épp kiáltanak...
Légy résen, Bence, mialatt
az álomsövényen haladsz,
lehet, valami jele volt*

*a bükkök derekán a folt –
és mit akart a telehold?
Ha eltelik vagy két heted,
nyugodtan megkérdezheted,
mint aki erről olvasott:
hozzák még Tordáról a söt,
Betlenben van-e Betlehem
és Egerben a csillagok?...
De lehet, évek telnek el
mire valaki így felel:
álomszuszék, ébredj tehát,
nézd, neked ültettem e fát
és még remélni sem merem,
de nemsokára már terem...*

Szeretettel Kántor Bencének

Ali bácsitól

1997. február 5.

Dóra nevére

a keresztelőjén

*Igazgyöngy és békalencse,
lakjék nálad a szerencse,
vegyen körül boldog család,
pólyát, ágyat, trónt is alád!
Hagyatkozom állva, ülve
malacfarkra, nyuszifülre,
téli fényre, nyári óra –
kísérjen az áldás, Dóra!*

*Nyári hó és téli elem,
a nevedben követelem:
aki e világhoz tett el,
legyen is rád tekintettel!
Ha valami nem tetszene,
könnyes lesz a gyöngyök szeme,
szimatol a bimbók orra –
bírom benned, mini Dóra!*

*Barackbáj és rózsacsipke
száll le harmatos kicsikre,
okos lányok, szépleányok
mind boszorkány-tanítványok!
Ordíts, ahogy szádon kifér:
ide hívtak? fogat fogért!
Felszólítalak, üt az óra –
ne hagyd magad, kicsi Dóra!*

Lászlóffy Aladár bátyád

Kolozsvár, Farkas utca, 1998. július 18.

Lukáts Mária: Dialógus

Batthyány Lajos és Wesselényi Miklós

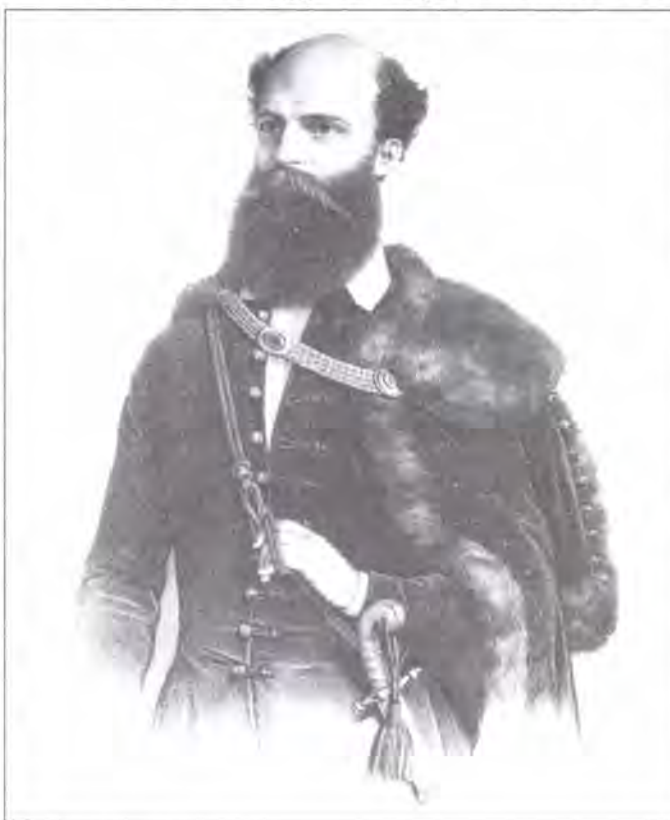
>>>> folytatás az 1. oldalról

Wesselényi Miklós nem volt tagja a Batthyány-kormánynak, de kétértelműen a miniszterelnök politikai tanácsadó köréhez tartozott, s ismeretségük is régi keletű volt. Összehasonlításuk tehát több szempontból is indokoltnak tűnt.

Wesselényi valamivel több, mint egy évtizeddel idősebb volt ugyan (1796. december 30-án született), de ugyanannak a történelmi korszaknak, a reformkornak, valamint az 1848-as forradalomnak voltak mindketten kiemelkedő, sőt egy-egy időpontban meghatározó politikai vezéregyéniségei. Wesselényi a reformkor elején, Batthyány annak utolsó éveiben a főrendiházi ellenzék élén állt. 1848-ban pedig, miniszterelnöksége idején rátestálódott annak a reformprogramnak a megvalósítására, amelyet 1848 előtt már elfogadott az ellenzék – és ebben Wesselényi Miklós teljes erővel sietett a segítségére. Együttműködésüket megkönnyítette az is, hogy mindketten a nemzeti liberális reformellenzék ideológiai s programatikus megalapozóiként közös célt követtek: a magát túlélő rendiség és feudalizmus meghaladását, Magyarország és Erdély polgári átalakítását s az ország alkotmányos önállóságának kivívását a Habsburg-monarchia keretében. Mindketten a törvényesség útján és eszközeivel vélték e célokat a gyakorlatba átültethetőnek. Hűségesekek voltak a Habsburg-dinasztiához, különösen a mindenkor magyar királyhoz, de ragaszkodtak a monarchia alkotmányos rendjének és kormányzatának kivívásához.

Amit ezzel kapcsolatban Horváth Mihály, a magyar történetírás nagy egyénisége Batthyányról a *Huszonöt év Magyarország történetéből* című művében írt, Wesselényire is éppúgy áll, ezért legyen szabad hosszabban idéznünk: „Az újabb európai alkotmányosság elvei, melyek lelkében részint tanulmányai, részint a nyugoti [!] világban szerzett tapasztalatai folytában erős gyökereket vertek, egyszersmind mély ellenszenvet ébresztettek benne azon félig bevallott, félig gondosan rejtegetett kényuralomra törekvő, akadékos, minden vitorább életfejlődést gátló vagy éppen előlő, fonák politika ellen, melyet

hazájában a hatalom követett. Azon erős nemzeti s kifejezett politikai élet, a műveltség és jóllét azon magas foka, melyet az általa beutazott nyugoti népek közt talált, oly eszményképeket fejtett ki hazájára nézve is lelkében, melyeket hazaszeretettől áthatott, pusztá ábrándozással ki nem elégíthető, praktikus irányú, erőteljes szelleme, mindinkább valószínű is sóvárgott. Ingerlé őt fellépni a nyilvános pályán a példa is, melyet Széchenyi és Wesselényi működése nyújtott. Látta abból, mennyit képes egy nemzet politikai és szociális fejlődésére hatni egy magános hazafi is, ha szándékai tiszták, törekvései ernyedetlenek. De éppen Széchenyi példája mutatá neki azt is, hogy bármely fordulatot

Gróf Batthyány Lajos

teremt is elő a nemzet gondolkodásában, vágyaiban s irányában a buzgó s értelmes hazafiúi törekvés: gyorsabb sikert ezen irány s e vágyak valósulása tekintetében csak úgy arathat az egyes hazafi, ha a kifejlődést gátló kormány ellenében a hasonlevő hazafiak szorosabb egyesülésében keres ellensúlyt.”

Erőteljes jellemzésében Horváth Mihály rámutat arra is, hogy Batthyány elfogadta ugyan Széchenyi reformterveit, de azon túl ő az alkotmányos szabadságot s a nemzeti függetlenséget is minél előbb szeretne volna megvalósítani. „Az anyagi érdekek felvirágzása kedvéért ő a politikai jogokat és szabadságot ideiglenesen sem volt hajlandó háttérbe szorítani

s e tekintetben inkább Wesselényi elveihez szított” (kiemelés E. Á.).

Batthyány Lajos később kapcsolódott be az ország politikai életébe, mint Wesselényi, tulajdonképpen akkor, amikor az erdélyi politikus ellen a Habsburg-kormányzat már üldöző hajszát indított azért, hogy eltávolíthassa az ellenzék éléről. Ezt végül a koncepciók kategóriába sorolható „hűtlenségi” perrel sikerült is elérnie: 1839-ben három évi börtönre ítélték. Wesselényi, valamint Kossuth, Lovassi László és több más társuk elítélése hatalmas felháborodást váltott ki a magyar közvéleményben, aminek hangot adott az 1839-ben Pozsonyban összeült országgyűlés is. Batthyánynak, aki eddig nem vett részt az országgyűléseken, éppen a kormány Wesselényi, Kossuth és az országgyűlési ifjak ellen indított akciói adhatták a végső lökést arra, hogy az 1839. évi országgyűlésen megjelenjen – írja Urbán Aladár Batthyányról szóló monográfiájában

Mint közismert, 1839-ben a pozsonyi országgyűlésben is a politikai elítéltekkel: Kossuthal, Lovassy Lászlóval és társikkal, valamint Wesselényivel kapcsolatban azon vitáztak, hogy kérhető-e a hatalomtól az elítéltek sorsának enyhítése, esetleg szabadságuk visszavétele amnesztia által, ha ezért le kell mondani a nemzeti szabadságjogok legalapvetőbbjeiről. Erről írta Deák Ferenc nevezetes követjelentésében azt, hogy amit a hatalom vesz el, az jobb feltételek mellett visszaszerezhető, de amiről a nemzet mond le önként, azt aligha lehet visszakapni. Kihasznlva a lehetőséget, a felsőházi ellenzék tömörítésén dolgozó

Batthyány Lajos is határozott állásfoglalással szállt síkra az elítéltek mellett, külön is kitérve Wesselényi ügyére. Ekkor Batthyány az elítéltekre célozva a következőket mondotta: „Az igazság és honszeretet azon vértanúinak, kik önszabadságukat hazájok igazaiért oly dicsően feláldozták, tartozunk azzal, hogy tekintsünk arra is, vajjon megörvendeztetné-e őket a szabadság, ha oly áron kellene azt megváltaniok, minőtőlünk kívántatik? [ti. a Habsburg-hatalom és a konzervatív erők részéről]. Nem válnék-e nekik az édes szabadság keserű fájdalommal, ha arról kellene meggyőződniek, miképp az avval vásároltatik meg, hogy a nemzet megtagadja azon elveket, melyek-

nek kivívására ők legbecsesb idejüket szentelték, jóllétüket feláldozták, s életüket kockáztatták.” Majd egyenesen Wesselényire utalva így folytatja beszédét: „Lépjén előnkbe ama számkivetett Regulusunk [ti. Wesselényi] és kérdezzük őt magát! De hiszen van-e köztünk csak egy is, ki nem volna meggyőződve, hogy ezen »honáruól« készebb leend említett szelleml elődjének [Kossuthnak] sorsát túrni, mintsem hogy életének élető elemét, a szabadságot, nemzete szabadságával váltsa meg.”

Batthyány tehát kiállt Wesselényiek igazsága mellett s akárcsak Deák Ferenc, úgy nyilatkozott, hogy a haza szabadsága nem áldozható fel az egyén még oly mostoha sorsának enyhítéséért sem. Erről az alapvető elvéről maga nem volt hajlandó lemondani – tudjuk – még élete árán sem. Ezzel Batthyány hitet tett amellett, hogy hajlandó a Wesselényiek által mutatott úton haladni a nemzeti célok érdekében. Kapcsolatuk ezután sem szakadt meg. Miután 1842-ben elvállalta az Iparegyesület elnöki tisztét, levélben fordult Wesselényi Miklóshoz, abban az iparfejlesztés fontosságát fejtegetve, bizalmát fejezte ki aziránt, hogy „Méltóságod [...] értelme s honszeretete mélyen belátja e vállalat gazdag erejét, hatását, reményeit”. Együttal kéri, hogy lássa el kézjeggyével a hozzá eljuttatott aláírási ívet, amellyel „a nemzeti érdekek megismert részvétinek ezen fontos ügyben is nemes jelét” adhatja. Báró Wesselényi belépett az Iparegyesületbe mint részvényes, tehát Batthyány felhívására pozitív választ adott. Közzeledésük jelét látjuk abban is, hogy a Széchenyi–Kossuth vitában mindketten Kossuth mellett álltak. Emlékeztetni szeretnénk arra is, hogy 1848 tavaszán a magyar parlamentáris rendszer létrehozásáért folytatott küzdelemben Batthyány szorosán együttműködött Kossuth Lajossal, s ez hozzájárult a forradalomban kivívott jogok elismertetéséhez az uralkodó által. De Batthyány mindig jobban vigyázott a Béccsel való kapcsolatokban a lojalitásra, mint az említettek.

Batthyány Lajost 1848. március 17-én nevezte ki a felelős kormány elnökévé István nádor, s ő nyomban hozzálátott teendői végzéséhez, de a forradalom körülményei között is a teljes legalitás biztosítását maga és kormánya számára elengedhetetlenül fontosnak tartotta. Ez kiderül abból a beszédéből, amelyet a pozsonyi országgyűlés berekesztése alkalmából mondott a király jelenlétében. Mivel életének utolsó hónapjaiban működésének törvényességét próbálta kétségbevonni Bécs, sőt emiatt ítélték halálra, a következőkben szükségesnek tartjuk idézni a beszédét, valamint a király válaszát is:

„Örömmel, mint mindig, – jelent meg Felséges urunk, királyunk, hű nemzetének körében; s meglelégedéssel tekint vissza ezen törvényhozás működéseire, melyhez fontosságban hasonlót hazánk évkönyvei nem mutatnak.

Ő Felsége meg van győződve, hogy midőn az ország önállása, s a nemzet szabadsága, legfelsőbb királyi jóváhagyása által szentesítettek,

Báró Wesselényi Miklós

midőn az országnak s kapcsolt részeinek minden néposztályai, a közös jognak, közös szabadságnak érdekében egygyé forrasztattak, az erős kötelék, mely e nemzetet főképp nehéz napokban a királyi székhöz csatolná, még szilárdabbá tétetett.

Hazánk új élet küszöbén áll, s csak a nemzettől függ, hogy a nemzeti nagyságnak, szelleml fejlődésnek, anyagi felvirágzásnak, s az országos dicsőségnek azon várakozásai, melyekkel, átalakulás pillanataiban a jövőbe tekint, teljesüljenek. Felséges urunk királyunk bizton várja ezt, s midőn trónjának támaszát népeinek szabadságában találja, tudja, hogy ezek felejtteni nem fogják, miképp szabadságuknak legfőbb biztosítéka, a

törvényszerű új institutiók azon megszilárdításában feküszik, melyet csak a rend fentartásával összekötve lehet valósítani.

Ő Felsége ezt várja a nemzettől; – s a jövő meg fogja mutatni, hogy midőn Felséges urunk királyunk trónjának biztosítékát az alkotmányos szabadság szentesítésében kereste, nem csalatkozott.”

Batthyány beszédére a király így válaszolt: „Hív magyar nemzetemnek szívemből ohajtom boldogságát, mert abban találok fel a magamét is. A mit tehát ennek elérésére tőlem kívánt, nemcsak teljesítettem, hanem királyi szavammal erősítve, ezennel által is adom neked kedves öcsém, – s Általad az egész nemzetnek, úgy, mint kinek hűségében leli szívem legfőbb vigasztalását s gazdagságát.”

Ezt követően a nádor átvette a király által szentesített törvények szövegét.

Wesselényi ekkor már Magyarországon tartózkodik, hogy Erdély ügyeit képviselje, amire őt idős Bethlen János, az erdélyi magyar politika vezetője szólította fel. A felkérésről Wesselényi 1848. március 25-én terjedelmes írást tett közze: „Az események hatalma, s több tisztelt honfitársai felszólítása következtében Pozsonyba menendő, bár felindulásommal mennyire lehet, sietek, s ennek következtében dolgaim rendezésével el vagyok foglalva, nem tehetem, hogy még innen ne intézzek erdélyi honfitársaimhoz legalább egy pár szót azon körülmények s eszmék felől, amelyek-től függ most nemcsak jólléte, sőt fennmaradása honunknak.”

A továbbiakban az eszméket fejti ki: az uniót, mint a magyar nemzet jövőjének zálogát tekintti, amely biztosíthatja Erdély polgári átalakítását. Szerinte az unióval nyernek a szászok is, mert „a közös Magyarhon minden polgára szabad” lehet. A románokat Wesselényi a jobbágyság eltörlése által vélte az uniónak megnyerni, a nemességet pedig azzal, hogy az elvesztendő úrbériségért a magyar államtól kapnak kárpótlást, és ezáltal a földesurak képesek lesznek gazdaságuk célszerű átalakítására.

Magyarországra érkezve Wesselényi a fentieket képviseli, de tévedés volna azt gondolni, hogy ő csak Erdély kereteiben tudott gondolkodni – nem, ő már az egyesült Magyarország jövőjét tartja szem előtt, de tudván tudja,

>>>>> folytatás a 16. oldalon

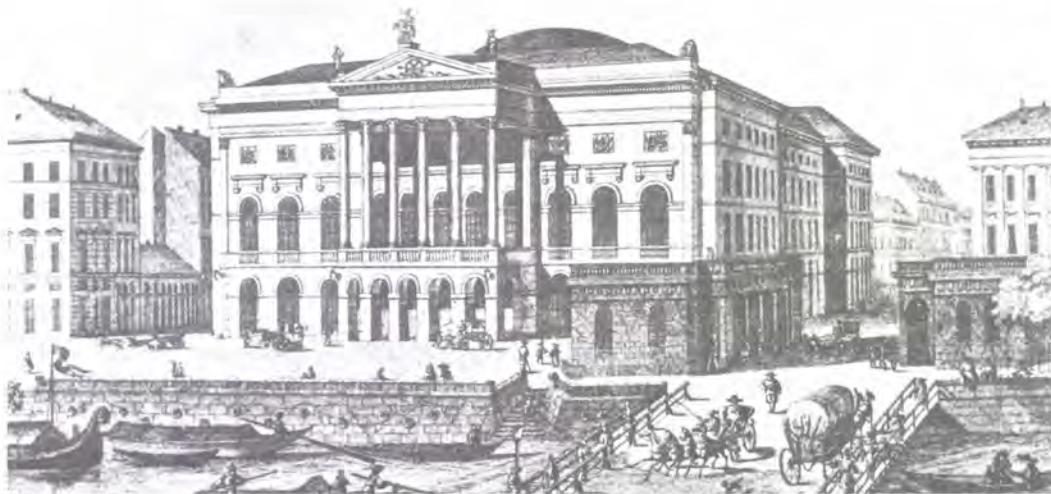
>>>> folytatás a 15. oldalról

hogya a tervezett átalakításokat veszélyek fenyegetik. Eziránti gondolatait a Batthyány miniszterelnökhöz április 20-án írt levelében fejti ki.

„Batyáni Lajosnak.

[...] Engedd, hogy e kór anyagunkról még egy pár szót szóljak. Jelasichnak köz beszéd tárgyává vált azon nyilatkozata, miszerint a Nádort nem maga felett, hanem csak maga mellett ösmeri el. Hogy a magyar ministeriumot s a közelebbi törvényeket pedig el nem ösmeri, s a kirájtól csak kicsikartaknak lenni álítja, már magában véve sem igen teszen mást mint nyilvános törést, de ha öszevegyük azzal, hogy **Gáji**, (ki az ő embere), császári tanácsossá nevezetett, s így az osztrák császár a magyar király ellenségét jutalmazza: az egész arra mutat, hogy Jelasich bízik s bízhatik a megbukott párt titkos ugyan, de nagyon is élénk működéseiben. Könnyen lehet, hogy általa akarnak egy reakciót s kontra revolútiót eszközölni. A számítás a Camarilla az azt pártolók s attól rémülők részéről nem rossz. Már nem egy, hanem több, királyal tetteket olyatén deklarációt, miszerént mindent, mit tett, s jóváhagyott, csak kényszerítés következtében tette s hagyta jóvá. Királyunkal ha ilyent tetteket s ha a nemzet gyáva resignatióval el nem túri az előbbi, vagy még rosszabb helyzetbe vissza sodortatását: ugy – s ebbe kétkedni nem lehet – kikerülhetetlen a nyílt szakadás.”

A változások ellenfelei a „megbukott Bürokratia, a vesztesel megburátkozni nem tudó s nem akaró nagy rész, a hierarchia, mind egyesülnek, vele tartanak déli és északi szlávok is, ez pedig belháborút vagy belső zavart okozhat, s a helyzet az oroszoknak

A Duna-parti Redout épülete ahol az országgyűlés ölésezett

lehetőséget nyújt mint rendet helyre állító vagy kibékítő lépni fel s lépni nyakunkra.” Bécsben egyre többet beszélnek arról is, hogy az osztrák állam adósságok egynegyedét Magyarországnak kell vállalnia.

Mindezekért a magyar politikusoknak azt ajánlja, hogy el kell kerülni mindent, ami Jellačićnak módot és ürügyet adhat a nyílt szakadás kimondására. Horvátországot mint sajátunkat nem lehet megtartanunk, fel kell hagyni az azt célzó s hasznos nem, csak kárt okozható törekvésekkel. Lépünk a horvátokkal őket elismerő, függetlenségüket biztosító, de kereskedésünket s a tengerpart közös birtokának használatát biztosító szerződésre – ajánlja Wesselényi e tanácsokat Batthyáynak, s búcsúzóul: „Újra bocsánatot kér a rablott pillanatokért, barátod.”

Wesselényi álláspontját többen osztották s valószínű Batthyány és a kormány olyan tagjai, mint Kossuth és Deák is mérlegelte, de ő bízott a királyban, s úgy gondolta, hogy ami-

hez a magyar kormány megszerzi a király jóváhagyását, az biztosítékot nyert az átalakítások ellenzőinek törekvéseivel szemben. De a kormány április 27–28-án mégis megalkotja a honvédség megszervezésének első tervét. Batthyáynak a fegyveres védelmi erő szervezését egyre határozottabban elősegíti politikáját valószínű Wesselényi határozott álláspontja is befolyásolta, miután a Radikál Körben elmondott beszédében rámutatott a Magyarországot fenyegető fegyveres támadás lehetőségére. Ezután Wesselényi egy olyan uniótörvény érdekében lépett fel, amely biztosítja a teljes egyesülést.

A fentiekből is kitűnik, hogy Wesselényi Magyarország helyzetét jól ismerte. Ezt viszont nem mondhatjuk el Batthyányról Erdélyt illetően. Talán emiatt tapasztalunk leveleikben, beszédeikben némi különbséget Erdély helyzetének megítélésében 1848 viharos hónapjaiban. Batthyány olykor túlzottnak érezte az erdélyi magyar politikusok sürgető segélykéréseit, már-már jajkiáltásait Erdély ügyében.

Szóljunk néhány szót a köztük fennálló alkati különbségekről is. Batthyány tartózkodóbb, arisztokrata származására s mivoltára jóval többet adó, rátartibb volt, mint Wesselényi, akinek baráti köréhez számtalan középnemes, sőt kisnemes is tartozott. Természetesen vagyoni helyzetük különbözőségét is tekintetbe kell vennünk. Batthyány Lajos hatalmas örökségéhez viszonyítva Wesselényi ugyancsak „szegény” birtokos volt. A meglévő különbözőségek nem voltak olyan jellegűek, hogy akadályt képezhettek volna együttműködésüknek.

A magyar kormányzat új székhelye: a debreceni kollégium

(folytatjuk)

SZOMBATI ISTVÁN

Látsz még fentről, Betti?

Mivel arra kértél, ha gyászolni akarlak, csak legbelülről tegyem, naponta sétálok, kimegyek hozzád egy-két szál virággal, s ha nem válaszolsz letről, figyelem az eget. Keresztények vagyunk, tömény istenhívők. Ha nem hallottam választ, gondosan ügyeltem, tudtam, fent a szemed. Mindenről tudnod kell. Arról is, hogy megvan a másod, bár már nem csillog úgy, ahogyan te egykor. Mint ahogy Krisztus is addig volt példakép, míg megtudtuk a titkát. Mint ahogy a többség, féltünk a kereszttől. Talán Koppány is azért bukott, vágatott négybe, mert István kereszttel győzte le a somogyi horkát. Azt hiszem, Betti, nem mertük mondani – vagy csak kimondani? –, hogy a szenvedő és a glóriás Jézus ugyanaz – egyben. Rá kellett jönnünk, csak annak jár glória, aki belül szenved. Mi más is lehetne a kereszt értelme? A derű nála talán azért olyan tiszta, mert az öröm és fájdalom szilárd ötvözzé tudott válni...

Azt hiszem, odafent – mint egykor a lakásban – akkor is érzel, ha nem vagyok melletted. Emlékszem, reggelként, mielőtt megsörrent a vekker, kiszálltál az ágyból, nesztelen suhantál, hogy feltegyed a presszót, azután tusoltál, s bár mindig üde voltál, a toaletthez mentél s szépítgetted magad. Ha láttál a tükörben, hogy mögéd lopakodom, megállt a mozdulat. Miért nem fekszel vissza, kérdezte a szemed, még alhatnál félórát, vagy dekázni szeretnéd, mit miért sminkelek? Fel akarod tenni az ötszáz lejes kérdést: minek úgy ragyognod a diákjaid előtt?

Ilyenkor azt hiszem, mindig mosolyogtál, sejtetted, ha lépek egy keveset, a nyakadba csókolok puha ajkaimmal. Úgy tettél, haragszol, pedig tudom, vártad: azt akarod, Misi, hogy lekéssem az órámat? Nagy baj, ha lyukas lesz? Negyven lurkó vár rám! Azt hiszed, megfeddnek, ha néhány percet késel?

Ugrottál a székből, vagy inkább repültél? Kacagtál, kacagtam, mikor kergetőztünk. Ha újra elkaptalak, puszikkal fizettél. Mikor lehiggadtunk, fésülködöttél tovább, én pedig, jobb híján, kortyoltam a kávém az első cigi mellett. Tudtam, mi fog jönni, mivel áltatod majd tükörbeli másom. Szerinted nagy baj az, hogy fura pár vagyunk? Nem vagyunk furák, csak munkamániások? Azt mondod, fogjam be, ne vágjak „mutrákat”? Nem mondok semmit, hagyom, hogy folytassad. A megyei fejesek között elég

jó helyen vagy, miért vágyol feljebb? Mire én, ha te helyettes diri vagy, miért akarsz mégis tanfelügyelő lenni? Ha te szárnyalsz, Misi, én battyogjak a porban? Ha fogod a kezemet, akkor sose szólok. Mikor elengeded, rögtön észreveszem. Megint van valakid? Mikor volt, Bettikém? Akkor miért fordulsz el tőlem? Azt hiszed, nekem nem akadna a kollégáim között? Azt hiszed, csak a férfiak kívánják az izgatónak képzelt szerelemmorzsákat? Bármilyen csábító, sose vágtam bele! Hidd el, drága kicsim, én se tettem... akkor.

Hires János: A kalap

Most? Legyél türelemmel, elmesélek mindent. Arról már szoltam, hogy nem csak a kutyamenhelyt, az öregek otthonát is szoktam pátyolgatni. Itt láttam meg Zsókát, eredeti másod. Ha sokáig maradok, vacsora után a kerti kupolákban meggyújtom a lámpát. Ha sikerül rábeszélnem Zsókát, kimegyünk a kertbe. Van egy hosszabb sétány, melyet „mellékutcák”, színes virággruppok ölelnek, fényeznek. Az egyik parcellában megannyi fényforrás, fehér őszirózsák, a másikban haldokló virágok tartják rogyant testük. Mondhatom, Bettikém, nem túl vigasztalók. Mindig kértem Zsókát, merre akar lépni?

– Most inkább semerre – áll egy zöld pad mögé. – Nincs kedve leülni?

– Folytatni szeretné, amit abbahagytunk?

– Ott tartottunk, Mihály, míg ön a sűrűben a székekért birkózott, kultúrfelelős lettem. Untam az irodát, lejártam táncolni. Megéneklünk, Románia. Jöttek a díjak. Hívtak Párizsba is. Mentünk és maradtunk.

– Úgy értsem, disszidált?

– Az egész táncsoporttal. Az ottani táncmester, ki a barátom lett, el tudta intézni, hogy ne táncoljunk vissza.

– Akkor hogyan került vissza? Szólt egy varázslónak?

– Fázom – Úgy hallom, tüsszög is. Összehúzza magát. – Volt egy csúnya asztmám...

– Miért panaszkodik? Olyan az arca, mint egy bimbós rózsza...

– Megint túloz, Mihály? Hatvanckilenc vagyok. Nálam már, azt hiszem, semmi se öncélú. Maga sose emelt falat a szavakból? Mindent úgy fabrikált, ahogy a főnökei kérték, vagy ahogy szeretete volna?

– Azt hiszem, Zsóka, most is falak között élünk.

– Egyetértek, Mihály, csak hogy ezt a falat, ha szorosnak érezzük, bontani is lehet. Aki ide bejön, mindenért fizet. Kérem, ne sápadjon, tudom, hogy szponzorál. A felesége elment, gyerekek sose volt, talán a lelkiismerete se egészen tiszta, pedig jelképesen üzent Jézus a kereszttel.

Sokáig hallgatunk, társunk lett az este, a sűrűsödő homály. Előttünk s mögöttünk csendes neszezéssel levelek hullanak. Mintha azt sugallná, figyelj oda, polgár, elmúlás fenyeget. Míg fiatalabb voltam, bizonyára tudod, az ősz fonnyadását egész másképp láttuk. Most trombitaszó ébreszt. Zsóka törölgeti pirosodó orrát. Vajon hol fázott meg? Itt vagy a városban, amikor egy este színházba vittem? Hidegnek érzem, kéne vigasztalni. Nem akar bemenni? Úgy látom, biccent. Amikor elindul, eléje állok: kaphatnék egy puszit? Tréfál velem, Mihály, tüsszenteni akar? Már rég megtörtént, Zsóka, már akkor tüsszentettem, mikor egy karcsú nőt láttam az idősök között.

Remélem, nem láttad fentről, addig kekeckedtem, míg összeért az ajkunk. Megannyi pegazus, a mennyek felé dobott. Kapaszkodjon belém! Úgy mondtam, mint neked. Ő pedig úgy nézett, mintha Pierre-t látná.

Másnap, bár csorgott az eső, hulltak a levelek, sürgettem a reggelt, készültem Zsókához. Túl hamar érkeztem, szunyált még az otthon, kimentem a kertbe szivarozni egyet. Azt hittem, percenként, mint a hitetlenek, néztem az órámat, ilyen korán

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

lenne? Fel-alá járkáltam, egykedvűen néztem a folyosó kockáit, közben fél szemmel az ajtaját; miért nem akarsz nyílni? Akit belül bújtatsz, nem érzi, hogy jöttem? Semmi. Sokáig. A levegő se mozdult. Csak egy banya tűnt fel, az egyik takarítónéni. Akár a kórházban, zöld köpeny, bóbita. Kezében seprűvel, felmosóvederrel. Kerüli az álmot, kérdezte mázosan. Úgy tettem, nem hallom, nézelődtem tovább. Nem szakadt le rólam, ragaszkodott hozzám, bármerre léptem, mindig előbem állt. Zavarom, Bunkfis úr? Nem zavar, Terike, küldök egy félmosolyt, maga sose zavar. Szóljak be neki?, int az ajtó felé ravaszkas szemével. Hagyagul legyintek, nem olyan fontos. Kár a fáradságért, átlát a gesztuson. Ez az ábra, Betti, hiába tagadnám, máris téma lettünk.

Ahogy lelép a vénasszony, eldöntöm magamban, óvatosabb leszek. Ráérős léptekkel a végé felé húzok. Ott talán nem leszek feltűnő, s az új hölgyem ajtaját onnan is látom. Nem akar ki nyílni, nem mozdul az idő. Számomra egy-két perc most ötszáz évnek tűnik. Vagy mégis lenne isten, nyílik az az ajtó? Ami vigasztaló talán, hogy mikor kilép, ő is engem keres, látom az örömét, amikor észrevesz.

– Régóta vár, Mihály?

– Kilenc és fél éve.

– Miért nem teszi tízre?

– Akkor még élt Betti...

– Bocs, hogy bunkó voltam, nem kérdezek többet.

– Akkor kérdezek én. Nem megy reggelizni?

– Rosszul érzem megam.

– Teát se parancsol?

– Ha küldne egy bögrével... – Erőseket tüsszent, trombitál is közben, látom, hogy visszalép.

Nem küldtem, vittem egy porcelán kancsóval. Látom, nagy szemeket mereszt, felpattan az ágyról. – Maradjon, elkéstünk, már nem csak az öregek, a felmosó néni is a románcunkról beszél.

Miután töltök két pohárba, figyelem az arcát, ahogy téged is lestelek, amikor sminkeltél. – Hívják ki egy orvost? Nevesre gondoltam.

– Minek tenné, Mihály? Ha az apám haza tudott jönni a gyilkos Donkanyarból, én nem tudnék legyűrni egy aprócska kis náthát?

– A tegnap hol tartottunk, faggathatom tovább?

– Mit akar még tudni? Hányas cipőt hordok?

– Ha egyszer már disszidált, sike-res ember lett, miért táncolt vissza?

– Pierre halála után elhagyott a lányom.

– Megkövette magát?

– Narkósokkal repült, ma sem tudom, hova.

– Úgy tudom, van pénze, miért nem vett házat?

– Az egerekkel éljek?

– A kutyust nem szereti?

– Évenként temessek?

– Egy jól gondozott kutya tízen felül is élél.

– És ha megmérgezik, ha elüti egy kocsi?

– Kér még egy csuporral?

– Ha nem tudná, ki voltam Párizsban, akkor is bejárna fényes otthonából?

– Ha nincsen benne senki, nem olyan fényes. Mióta megláttam magát...

– Az ágyába képzél?

– Úgy érzem, még lehet újra indítani...

– Hatvanon felül akar még szárnyalni?

– Maga nem érezné? – nyúlok a kezéért.

– Lélekben?

– Mióta megláttam, akkor is velem van, ha nem fekszik mellettem. Kacag, jóízűen.

– Fura ember maga, mégis megkérdezném, miért kell megülni a lapos közhelyeket?

– Baj, ha kétszer lépünk a serdülők korába?

– Azt hiszem, félreért, nyilván önteltnek hisz. Ha valóban az lennék, rég elszálltam volna. A sors nem kegyosztó, mindenkin rúg egyet.

– Kivétel nem lehet?

– Azt hiszem, kizárt. Mert ha megkíméli magát, belerúg társába, vagy a kutyájába. Alig gyógyul a seb, kopogtat a másik.

– Tényleg úgy gondolja, szerencsegyerek kizárt?

– Halva született pujára gondol?

– Azt hiszem, félreért – mondom kesernyésen.

– Adjam meg magamat, ne vitázzak tovább? Oké, kedves Mihály, de azt még hozzátenném, ha vannak kivételek, azokat sajnálom.

– Miért?

– Talán azért, Mihály, mert a szerencsés jércikék sohasem tudják meg, hogy kicsodák, micsodák a többiekhez képest.

– Igen – bólogatok –, azt hiszem, értem, elárulná csendben, engem hová sorol?

– Nem segítek, Mihály, döntse el ön-maga!

Bár igyekszem leplezni, felmegy a liftem. Amikor ellépnék, lazán utánam kap. – Ne menjen sehova. Vagy maga is úgy hinné, önmagunk elöl is el lehet bújni? – Iszik egy fél kortyot, majd keresi a szemem. – Gondolja, ha engem nem tapogatnak azok a nagy-kutyák, akik körülvettek, kint maradtam volna? Éreztem és láttam, sose én kellettem, csak egy ágybavaló.

– És ha én ültem volna valamelyik hatalmas székben?

– Maga kért olyasmit, amit sohasem motivált?

Feszengek keveset, majd összekapom magam. Te is tudod, Betti, sose voltam hiú, csak a becsvágy hajtott. – Ha behútnék egy pezsgőt, mit szólna hozzá?

– Legyen türelemmel. Azt hiszem, mondtam már, orvos is vagyok... önmagam számára. Most éppen úgy döntöttem, tablettákat szedek.

– Teával nem lehet?

– Ha tegezőbe mennél, csapj a tenyereembe! Legalább a kíváncsibb társaknak újabb témát adunk. Figyelj oda, világ, öregek országa! Ezek pár hét múltán nyalják-falják egymást! Ha nem figyelünk oda, gyereket is szülnék! Kérem, figyeljenek! Mit szólna hozzá, Betti? Jár még a síroddhoz ez a Casanova?

KÓDEX –

Sohasem voltam az a bizonyos ellenállhős típus. Gyáva nyúl vagyok! A félelem, azt hiszem, csak két fegyverrel győzhető le: a szeretettel vagy a halállal. A letartóztatásom utáni első hónapokban ez utóbbi adott erőt. De hát lelki alkatom révén félénk ember vagyok, s a félelem a halál közelében jár...

A legjobban attól félünk, ha kétségbe vonják az identitásunkat. Ha elkezdjük elemezni a félelem gyökereit, egyfolytában a halál nyomaira bukkanunk. A halálra, mint a veszélyeztetettség legvégső formájára. A félelem nyomában ott jár a halál, a pusztulás. Csak akkor lehetünk úrrá félelmünkön, ha a halál már nem tud megijeszteni. És ez volt az én nagy szerencsém az első hónapokban. Határtalan elkeseredésemben már csak egy kívánságom volt: minél előbb meghalni. Mindent elkövettek, hogy szóra bírjanak, de én csak azt hajtogattam: „Szabadságommal ti rendelkeztek, de az életem nem a tiétek. Lemondtam mindenről, nem akarom látni anyámat, testvéreimet, nem kívánom befejezni tanulmányaimat, nem akarok népem vezetője lenni, egyetlen vágyam van csak. Hogy minél hamarabb elpucoljak.” Hát ez nagyon megnyirbálta felettem gyakorolt hatalmukat. Attól a pillanattól fogva, hogy meg tudtam győzni őket, igenis, nem akarok tovább élni, személyes félelmem feloldódott, és fölöttem gyakorolt hatalmuk megszűnt. Nehéz dolguk volt velem, mert minden alkalommal kijelenttem: „Akármit csinálhattok velem, akármit kérdezhetek, csak annyit tudok mondani, hogy elegendem van ebből az életből. Bezárhattok, elengedhetek, engem már a szabadság sem csábít.”

Hogyan bírtam ki a kétévnyi rabságot anélkül, hogy elmenjen az eszem? Az egész egy képletre vezethető vissza. Letartóztatásom után pár héttel elhátároltam, hogy azontúl az a hét négyzetméter az én szabadságom. Azonkívül nem létezik más világ, nincsen kint és nincsen bent, és csakis tőlem függ, hogy miképpen élek ezzel a szabadsággal. Matematikából mindig is jó voltam... valahányszor kihallgatásra vittek, feladtam magamnak egy nehéz feladatot. Egy másodfokú parciális differenciálszámítás volt, máig sem tudtam megoldani... Kezdetben csak a kihallgatásokon volt alkalmam valakivel beszélni. A szűk cellában nem szabadulhattam önmagamtól... más, ha összevész a feleségével, elmegy sétálni... nekem be kellett érnem ezekkel a bosszantó matematikai feladatokkal.

Ha áruló vagyok – s ezt most itt mondom, lelkipásztorként, a templomban –, akkor mindenekelőtt önmagamot árultam el. Azáltal, hogy elfordultam neveltetésem értékeitől. Egy éjszakai kihallgatáson még az édestestvéreimet is elárultam – három tiszt kora estétől a hajnali órákig vallattott, igaz egy ujjal sem érintettek –, hogy később a cellában rájőjjenek, nem ő volt, aki egy veszélyes információt továbbadott. És elárultam a Jóisten szeretetét. Úgy van! Megtagadtam Isten szeretetét, mert nem úgy cselekedtem, hogy szívemet eltölthesse a Szentlélek. Mindez egész további életemet meghatározta. Hogy pap lettem, az annak a két cellaévnél a következménye. Mert a börtönben megesküdtem Jóistenemnek: – Ha Te, az én Uram és Istenem, még egyszer szólítani fogsz, én követni foglak. Persze azt reméltem, hogy már másnap szólítani fog, hogy kinyílik a hét páncélajtó, én kísétálok, s néhány év múlva pap lesz belőlem...

De csak tizenöt év múlva szólított, amikor már nem is volt olyan sürgős.

HAJDÚ FARKAS-ZOLTÁN: Szászok – egy árulás Koinónia, Kolozsvár, 2004.

–INDEX

... és összezsundulnak-pendülnek a hangok Hogy mennyire (nem) halljuk a zenét

Valamikor régen találkoztam valakivel, aki bár távolról sem volt muzsikos, sőt még a komolyzene iránt sem mutatott fogékonyságot, egymásután énekelte a népdalokat, mégpedig a legszebbeket, a legmélyebb értelmű-érzésű zenéket. Csoda volt számomra ez a tudása, ez a rajongása egy olyan lelki dimenzió iránt, amit igazából NEM HALLOTT. Nem hallotta a zene üzenetét, nem nyílt fel számára a hangzás mögött húzódó szellemi dimenzió, inkább a szöveg tartalma, szépsége ragadta meg. Erről ő maga beszélt, de minden szónál ékebben bizonyította ZENE-TÁVOLSÁGÁT az, hogy soha egyetlen hangversenyre sem ment el, még könnyűzenei rendezvényekre sem, zenei műveltsége – néhány általános tudnivalón kívül – alig volt. Azt hiszem, titkon megvetette a muzsikosok komolyzeneraijongását, fölösleges luxusnak tartotta a sok szócséplést arról, amit alighanem rendkívül mesterkéltnek érzett. Azóta negyvenvalahány év telt el, és nem felejtettem el ezt a számomra akkoriban nagyon furcsa jelenséget. Furcsa volt, mert nem értettem. Ma már van rá valamelyes magyarázat, de igazából ma sem tudom, hogy mivel állok szemben. Az illetőnek nagyszerű füle volt, tisztán énekelte, kifejezően, és mégis süket volt a nagybetűs ZENÉRE. Lelki sükettség – gondoltam akkoriban, és azt hiszem, az emberek egy részénél valóban létezik a zenével szemben ez a különös bezártság, lelki elszigeteltség. Még azoknál is, akik valóban fogékonyak a muzsikára. A jelenség megértéséhez azonban messzebből kell keresni a megértést. A minap egy film ment a tévén, a jelenethez (amiről első pillanatban a nézőnek fogalma sem lehetett, hogy valójában mi is történik, hiszem vizet mutatott a képernyő, mezei virágokat, sírásra görbülő gyermekszájacsát, elgondolkozó férfiarcot) zene szólt. Gyászzene! De vajon mihez? – fogalmazódott meg bennem a kérdés, még valaki be is szólt: kit temetnek? Abban a pillanatban derült ki a képernyőről, hogy egy lovat parentáltak el, a kisfiú kedves állatát. Lám-lám, milyen pontosan megérezzük, azaz HALLJUK a zene lényeg-

gét. Tehát fogjuk a zene rádióhullámainak üzenetét, de...! Ez a DE! az, ami megmagyarázhatja a lelki sükettségnek feltételezett jelenséget. A DE után van egy szó: menekülés. Elmenekülünk a zene igazsága elől. Nem bírjuk el, hogy a zene olyan dolgokat mond ki, ami felkavaró, megszokott életvitelünket felforgató igazság. Nem fogadjuk el, hogy a zene hatására kiforduljunk a megszokott kerékvágásból. FÉLÜNK A ZENÉTŐL, mert ÖNMAGUNKKAL SZEMBESÍT. Ez a lényeg: a zene hatására magunkba kell néznünk, és ez bizony félelmetes és felkavaró.

Stravinsky-cikksorozatomban írásakor minduntalan kezembe akadt egy művéről, a *Cirkuszpolkáról* szóló tréfás beszámoló. Először csak a humorát élveztem, hogy újraolvasásakor mélyebb értelmét is felfedezem. A zene elefántbalett számára készült rengeteg fuvóshangszerre, négy perc időtartamra. A bostoni Szimfonikus Zenekar műsorfüzete szerint (Entr' acte: Stravinsky and the Elephants): „Az elefántok, a rájuk kényszerített mutatványoktól függetlenül, méltóságteljes állatok. Nyomban reagálnak a keringődallamokra, a lágy álmódzó zenére, sőt bizonyos cirkusztempójú indulóra is. Stravinsky *«Elefántbalett»* – zenéje azonban zavaró és félelmetes volt számukra. Megfosztotta őket biztonságérzetüktől és az őket körülvevő – természetes életkörülményeiktől oly idegen – világba vetett bizalmuktól. A sok előadás során mindannyiszor hajsza hán múlt csupán, hogy a balett pánikot nem keltett. A szám 425 előadást ért meg.”

A modern komolyzene kétszeresen is megfoszt biztonságérzetünktől. Egyrészt mondani- valója a durva és kendőzetlen igazság-felmutatás jegyében kérlelhetetlenül kényszerít önvizsgálatra. Másrészt a tonalitás biztonságát nyújtó menedékének elvetésével kivezett a lélek háborgó tengerére. Növekvő nyugtalansággal hallgatjuk ezt a zenét? Vajon meddig elég az udvariasságtartaléka az emberiségnek? Vagy talán az, ami ma félelmetesnek tűnik, holnapra lágy, érzelmes zene lesz?

TERÉNYI EDE

HOL-

A Romániai Magyar Könyves Céh 13. alkalommal rendezte meg november 8. és 10. között Marosvásárhelyen a nemzetközi könyvvásárt. A szervezők 34 kiadót és kereskedőcéget vártak, köztük a magyarországi *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületét* is. Az idei rendezvény címe *Nemzedékek az új magyar irodalomban* volt. Az idősebb nemzedéket Várady Szabolcs költő, a középkorostályt Závada Pál író, a legfiatalabbakat pedig Dragomán György író és Szabó T. Anna költő képviselték. Tamási Áron *Ábel a rengetegben* című könyvének felolvasását Závada Pál író kezdte el.

Lászlóffy Csaba *Hiányzol-e magadnak?* című új prózakötetét (Napkút Kiadó, Budapest) november 8-án, csütörtök délután 6 órakor Józsa István, Dániel Károly és Korpa Tamás mutatta be a Phoenix könyvesboltban. Közreműködött a Béres Melinda-Márkos András hegedűduó.

Író-olvasó találkozót tartott az Erdélyi Magyar Írók Ligája és a kolozsvári Alternatíva Egyesület november 9-én pénteken Magyarlónán 17 órától a refor-

mátus tanácsteremben, illetve november 9-én pénteken Tordaszentlászlón 19 órától a polgármesteri hivatal tanácstermében. A rendezvényeken felolvastak: Farkas Wellmann Endre, Karácsonyi Zsolt, Király Zoltán, Molnos Lajos, Muszka Sándor és Orbán János Dénes. A moderátor Mátis Jenő megyei tanácsos volt.

Írók az 1956-os forradalomban címmel a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) tárlatából válogatott kiállítás megnyitójára került sor november 9-én, pénteken fél kettőkor a Korunk Galériában Bevezetőt mondott Benkő Andrea művészettörténész. András Sándor és Lászlóffy Aladár verseiből felolvasott Rekita Rozália színművész. A zenei műsorban közreműködött a Concordia Vonnagy (Márkos Albert, Botár Gerő, Olimpiu Moldovan és Ortenszky Gyula).

Százéves a *Református Szemle*, az Erdélyi és Királyhágómelléki Református Egyházkerület, valamint a Zsinat-presbiteri Evangélikus Egyház folyóirata. Ebből az alkalomból a szerkesztőség november 9-én, pénteken délelőtt 10 órai kezdettel jubileumi nyílt ülést tartott az Erdélyi Református Egyházkerület püspöki székházának tanácstermében. A

100 éves lapot Marjovszky Tibor, ifj. Fekete Károly, Bodó Sára és Fazakas Sándor debreceni, valamint Dienes Dénes és Győri István sárospataki teológiai tanárok értékelték ki. A Református Szemle szerkesztősége centenáriumi elismeréssel tüntette ki Tőkés István, Gálfy Zoltán és Bustya Dezső volt főszerkesztőket.

Az immár hagyományos *Debreceni Irodalmi Napok* rendezvénysorozatát 2007. november 14-18. között tartották, amelynek idei tematikáját az *Irodalom és zene* cím összegezte. A résztvevők többek között megtekinthették a Kodály-év alkalmából meghirdetett rajzpályázat alkotásaiból nyílt kiállítást is. A tudományos tanácskozáson neves akadémikusok tartottak előadást, többek között Imre László, Szegedy-Maszák Mihály, Szkárosi Endre, Czeizel Endre.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a Kolozsvári Egyetemi Bizottság november 23-24. között tartotta a *Magyar Tudomány Napja Erdélyben* 6. fórumát. A rendezvény fővédnöke Vizi E. Szilveszter, az MTA fővédnöke volt.

-MI

Könyvtársirató

A könyvek megsértődnek, ha kölcsönadjuk őket. ...

Oskar Kokoschka gondolatának folytatását rejtik a fősorok.

VÍZSZINTES

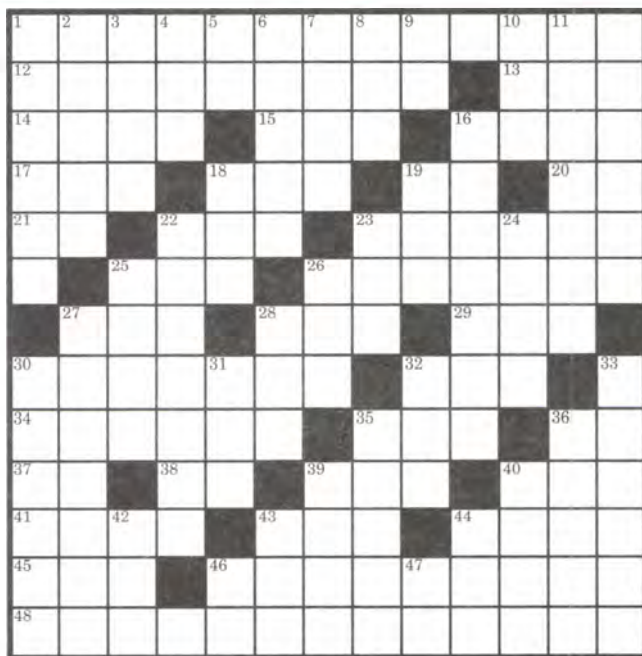
1. A gondolat folytatásának első része. 12. Abba a kategóriába tartozónak vélo. 13. Mely dologhoz tartozik? 14. Vénusz-lelőhely. 15. Járom, de nem utat! 16. Puska lövés hangja. 17. A Maros „testvére”. 18. Pipázik (népies). 19. Idegen rt. 20. ... gros, nagybani kereskedés. 21. Keleti táblás játék. 22. Kelmét készit. 23 Maros megyei község. 25. A közelebbit. 26. Vét, ront. 27. Izabella beceneve. 28. Ilyen hamar? 29. ... It Be, Beatles-sláger. 30. Mellém taszít. 32. Varjúvélemény! 34. Határozat meghozatala. 35. Kétszer, latinul. 36. Kicsinyítő képző. 37. Házörző. 38. Tova. 39. Urán és arzén vegyjele. 40. Részben odaírít! 41. Szív, németül. 43. Oxigén, trícium és nitrogén vegyjele. 44. Tetsző (étel). 45.

...-de-France, francia tájegység. 46. Üdvözlí a mellette elmenőt. 48. A gondolat folytatásának második, befejező része.

FÜGGŐLEGES

1. Magyarországi megye. 2. Clunyi apát volt. 3. Állj! (német). 4. Nehéz, mint ... (szólás). 5. Békaparadicsom. 6. Rá vigyázó. 7. Boglárka beceneve. 8. Kettőzve: üres beszéd. 9. Egyhangú céco! 10. Ausztráliai futómadár. 11. Mélyhűtött zöldség. 16. Keltezés. 18. Szent, röviden. 19. Sérülés. 22. Magasságot megállapít. 23. Arcszín. 24. Kerek szám. 25. Eme. 26. Lószerszám. 27. Percekben mérhető hosszúság. 28. Ruhát tisztít. 30. Erre a helyre szőlít. 31. Nyél háromnegyede! 32. Apró. 33. Kivágott lombos növény hengeres törzse. 35. Papírpénz. 36. Egyenként, szerre. 39. USA tagállam, székhelye Salt Lake City. 40. Olyanná. 42. Cicero dolga! 43. Dicsőítő költemény. 44. Iktatószám, röviden. 46. Baum varázslója. 47. Rőt vad.

BOTH LÁSZLÓ

A Helikon 22. számában közölt Hector Berlioz című rejtvény megfejtése: *Faust elkárhozása; Benvenuto Cellini.*

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Nemzeti Kulturális Alap

Kolozsvár Város Tanácsa
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KARÁCSONYI ZSOLT
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: KIRÁLY LÁSZLÓ
LÁSZLÓFFY ALADÁR
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
MÓZES ATTILA: próza

KARÁCSONYI ZSOLT: A nagy Kilometrik
NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont, felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 400217 Cluj-Napoca, str. Câmpeni 13. Postafiók 245, telefon: (004) 0264 431890, telefon/fax: (004) 0264 431 577, vilámposta: kvarti.helikon@gmail.com
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288 Honlap: www.helikon.ro